

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Přechod žáků waldorfské základní školy na tradiční střední školy

Autor: Mgr. Eliška Kellnerová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma „*Přechod žáků waldorfské základní školy na tradiční střední školy*“ vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v seznamu literatury. Souhlasím s uveřejněním práce v rámci informačního systému.

V Písku dne 22. 5. 2016

.....

Poděkování:

Děkuji Mgr. Miroslavovi Procházkovi Ph.D. za odborné vedení závěrečné práce, podnětné připomínky a cenné rady a všem dotazovaným respondentům za čas, který mi věnovali. Také děkuji své rodině, která mi byla oporou.

Anotace:

Cílem této závěrečné práce je prozkoumat a popsat aspekty související s přechodem žáků waldorfské základní školy na tradiční střední školy. Práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a výzkumné. V teoretické části čerpá z odborné literatury zabývající se waldorfskou pedagogikou. Vytýčuje hlavní principy waldorfské pedagogiky a pojednává o hlavních rysech vyučování na waldorfských základních školách. Ve výzkumné části zkoumá pomocí kvalitativní studie aspekty související s přechodem waldorfských absolventů na tradiční školy. Výzkum je založen na hloubkových rozhovorech s pěti absolventy waldorfské základní školy studujícími na rozličných středních školách v různých ročnících. Na základě obou částí práce shrnuje hlavní aspekty přechodu waldorfských žáků na tradiční střední školy.

Abstract:

The aim of this work is to analyze and describe aspects related to pupils from waldorf primary schools that study at traditional high schools. The work is divided into two parts - theoretical and research. In the theoretical part the text derives information from specialized publications dealing with waldorf pedagogy. It also analyses the main principles of waldorf pedagogy and discuss the chief principles of waldorf way of teaching in primary schools. In the research part using a qualitative study it investigates the way pupils from waldorf primary schools experience the passage to traditional high schools. The research is based on in-depth interviews with five former pupils of a waldorf primary school that study at diverse high schools in different grades. Dealing with both parts the work summarizes the main aspects of the passage from waldorf primary schools to traditional high schools.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. O waldorfském školství.....	9
2.1 Waldorfské školy.....	9
2.1.1 Anthroposofie.....	9
2.1.2 Anthroposofie a waldorfské školy.....	10
2.1.3 Rudolf Steiner a základní myšlenky waldorfské pedagogiky.....	10
2.2 Vnitřní organizace výuky na waldorfských školách.....	12
2.2.1 Výuka v epochách.....	12
2.2.2 Struktura epochy.....	13
2.2.3 Specifické epochy.....	14
2.3 Obsah výuky.....	15
2.3.1 Ruční práce a řemesla.....	15
2.3.2 Eurytmie.....	16
2.3.3 Výuka jazyků.....	16
2.3.4 Formy.....	17
2.4 Epochové sešity a práce s učebnicemi.....	17
2.5 Hodnocení.....	18
2.6 Společenství.....	20
2.6.1 Třídní učitel.....	20
2.6.2 Práce s rodiči a širší veřejností.....	20
2.6.3 Měsíční slavnosti a další slavnosti.....	21
3. Výzkumné šetření.....	22
3.1 Cíle a metody výzkumu.....	22
3.2 Výběr a charakteristika informantů.....	24

3.3 Výsledky výzkumu a jejich analýza	25
3.4 Analýza výzkumu.....	32
4. Závěr	37
5. Seznam použité literatury	39
6. Seznam příloh	41

1. Úvod

Waldorfská škola je nejrozšířenější alternativní školou na světě a společně se školou montessoriovskou patří také k nejčastějším alternativám v České republice. Waldorfské školství se v mnoha ohledech odlišuje od škol běžných. Žáci, kteří navštěvují waldorfskou základní školu, jsou vzděláváni a vychováni v určitých aspektech jiným způsobem než jejich vrstevníci na tradičních školách. Po absolvování základní waldorfské školy mohou absolventi dále pokračovat ve studiu na středních waldorfských školách. V současné době jsou v České republice tři lycea, v Příbrami, v Praze a v Semilech (Waldorfské školy 2008). Mnoho absolventů dále studuje na klasických středních školách a odborných učilištích. Absolventi waldorfských škol se tam setkají se standardním způsobem výuky, dosti odlišným oproti specifičností waldorfského školství. V této práci se budu zabývat přechodem absolventů waldorfské školy na běžné střední školy a učiliště. Zajímá mě, jak absolventi tento přechod z alternativního typu školy na školu tradiční prožívají, v čem spatřují největší rozdíly, zda je pro ně tento přechod problematický a popř. v čem, jak se jim daří zvyknout si na jiný typ výuky a začlenit se do nového kolektivu.

2. O waldorfském školství

2.1 Waldorfské školy

Historie alternativních škol je poměrně dlouhá. Sahá do konce 19. století a počátku 20. století, kdy vznikala tzv. reformní pedagogická hnutí a byly zakládány první reformní školy (Průcha 2000). Waldorfská škola patří spolu s montesorriovskou, freinetovskou a jenskou školou mezi nejznámější a nejrozšířenější reformní školy (Průcha 2000).

Průcha definuje alternativní školu následovně:

„Alternativní škola je taková vzdělávací instituce, která se vyznačuje nějakou pedagogickou specifičností, na rozdíl od standardní, běžné školy. Zatímco standardní škola se řídí podle určité normy, podle většinou státem předepsaných pravidel fungování a požadavků na cíle vzdělávání, alternativní, (jinak řečeno „nestandardní“) škola z této normy vybočuje. Má své vlastní, pro jednu skupinu škol charakteristické specifičnosti, které mohou spočívat ve zvláštním vzdělávacím programu, v odlišném repertoáru vyučovacích předmětů, v odlišném výběru učiva pro tyto předměty, ve zvláštní organizaci výuky, vztahů mezi žáky a učiteli, vztahů mezi školou a rodiči aj.“ (2000).

Waldorfská pedagogika vybočuje z normy standardních škol ve všech bodech vyjmenovaných výše. V této kapitole se proto pokusím všechny tyto body blíže specifikovat. Vytyčím hlavní rozdíly ve vzdělávacím programu, nastíním stěžejní odlišnosti v repertoáru vyučovacích předmětů, přiblížím základní odlišnosti ve výběru učiva, budu se věnovat specifické organizaci výuky a také vztahu mezi žáky, učiteli a v neposlední řadě se zmíním o roli rodičů ve waldorfských školách.

2.1.1 Anthroposofie

Waldorfská pedagogika se výrazně odlišuje od jiných alternativních škol především tím, že její přístup k výchově je postaven na myšlenkovém základu anthroposofie. Je to tedy pedagogika duchovně zaměřená. Waldorfskou pedagogiku založil filosof a myslitel rakouského původu Rudolf Steiner (1861- 1925).

Anthroposofie označuje duchovní vědu založenou na základě Steinerovo náhledů do duchovního světa a jeho celoživotního bádání a vývojového procesu (Baumann 1999). Je důležité odlišovat anthroposofii od čistě filozofického směru. Anthroposofie je více než myšlenkovou konstrukcí, je to cesta poznání a životní praxe (Baumann 1999). Hradil vysvětluje, že anthroposofie poskytuje poznatky o vývojových zákonitostech světa a člověka, o jejich vzájemném vztahu, o jejich funkčním uspořádání, ale také o duchovních světech a jejich vzájemné souhře se světem hmotným, avšak přijímání, konzumace těchto poznatků ještě není anthroposofií (2002). Anthroposofie chce v člověku probouzet schopnosti, síly, které jsou mu předurčeny, jejichž získání však není automaticky dáno (Hradil 2002). Je duchovní vědou, kterou se rozumí nejen vědecko-filosofický základ, ale jejíž součástí jsou i disciplíny lékařství, pedagogika, teologie, sociální věda, zemědělství a umělecké obory (Baumann 1999). Jankovská pokládá za základní rozdíl mezi vědou a anthroposofií způsob poznání. Anthroposofie vychází z duchovního a nikoli materialistického světa (in Hradil 2002).

2.1.2 Anthroposofie a waldorfské školy

Anthroposofie a učení Rudolfa Steinera je základem waldorfské pedagogiky. Waldorfští učitelé vyučují a vychovávají podle postupů, které vycházejí z jeho učení. Studují jeho dílo a čerpají z něj ve své práci. Pol zdůrazňuje, že antroposofie není obsahem výuky waldorfských škol, ale vycházejí z ní výchovné postupy a je to nezbytný základ pro přípravu učitelů (1995). Samotní žáci ale nejsou s touto duchovní vědou seznamováni. Waldorfské školy nejsou školy světonázorové, které si kladou za cíl vychovávat nové anthroposofy a šíření antroposofie není jejich záměrem. (Jankovská in Hradil 2002). Anthroposofie není vyučována. Její znalost je ale nezbytnou součástí vzdělání učitelů. Jedná se o uvedení do praxe toho, co lze získat na antroposofickém poli (Steiner in Lindenberg 1998).

2.1.3 Rudolf Steiner a základní myšlenky waldorfské pedagogiky

Rudolf Steiner (1861- 1925) se narodil v chudé rodině a jeho výchova nebyla kulturně bohatá a zatížená kulturními vlivy. Tímto se jeho dětství zásadně odlišuje

od výchovy jeho význačných vrstevníků, jako jsou Freud, Husserl, Mahler, Herzl Schnitzler a Bahr. Ti všichni pocházeli z měšťanských nebo velkoburžoazních poměrů, které jim samozřejmě poskytly kvalitní vzdělání a umělecké prostředí. Steinerův otec se pokládal za volnomyšlenkáře, a tak ani náboženství nehrálo v dětství Rudolfa Steinera velkou úlohu. Otec byl železničním úředníkem. To obnášelo časté stěhování z vesnice do vesnice a Steiner byl všude cizí a izolovaný. Zároveň ho dětství u železnice ovlivnilo a vlaky a telegrafy ho fascinovaly. Otcí záleželo na tom, aby byl Rudolf Steiner vzdělán, ale také aby nebyl pokřiven. Již po pár týdnech docházky v Pottschachu ho ze školy vzal, protože měl být potrestán za něco, co neudělal. To otec nesnesl a rozhodl se učit ho sám. Rudolf Steiner měl k fyzickým trestům obrovský odpor. Jeho dětství bylo velmi ovlivněné fascinací technickým pokrokem. Tím, že vyrůstal u železnice, byl v bezprostřední blízkosti důležitým vynálezům a pokroku své doby. Byla to právě železniční zastávka, kudy přicházely do vesnice zprávy ze světa a bylo to tak místo v centru dění (Lindenberg 1998).

V dětství Steiner prožil různé neobvyklé zážitky, které poté ovlivnily jeho vztah k anthroposofii. K jednomu z nich patří zkušenost v sedmi letech, kdy sestra jeho matky tragicky zemřela. Spáchala sebevraždu. Žila velmi daleko a rodiče neměli o této skutečnosti žádné zprávy. Steiner jako chlapec seděl v čekárně na nádraží a viděl obraz celé události. Teprve po letech se dověděl o pravdivosti toho, co viděl (Lindenberg 1998). Jeho duchovní jasnozřivost ho provázela celý život a značně ovlivnila jeho učení. Steiner prožíval nadmyslovou oblast jako stále přítomnou realitu, ale neměl možnost své zkušenosti s nikým sdílet (Carlgren 1991). Sám se ale svým vnitřním životem intenzivně zabýval, procházel intenzivním duchovním školením a později přednášel své názory a nazýval je duchovní vědou (Carlgren 1991).

Steiner pokračoval ve studiu na Vyšší škole ve Vídeňském Novém městě a později navštěvoval Vysokou školu technickou ve Vídni (Lindenberg 1998). Měl vynikající výsledky a s obdivuhodnou horlivostí četl a studoval knihy (Lindenberg 1998). Později se hluboce zajímal o přírodovědecké dílo Goetha, které ho velmi

ovlivnilo (Carlgren 1991). V roce 1894 vydal svoji stěžejní filozofickou práci „*Filosofii svobody*“ (Carlgren 1991). Steiner zprvu přednášel o duchovní vědě v rámci *Theosofické společnosti*, později se od ní oddělil a založil *Anthroposofickou společnost* (Carlgren 1991).

Vedle studia se Steiner intenzivně věnoval pedagogické činnosti. Stal se domácím učitelem chlapce, který byl kvůli svému postižení vodnatelnosti hlavy označen lékaři za nevzdělavatelného. Steinerovi se ale podařilo díky pedagogickým opatřením dosáhnout tak pronikavého zlepšení, že byl po dvou letech přijat do třídy stejně starých dětí. (Carlgren 1991)

Stěžejním okamžikem v pedagogickém úsilí bylo založení první waldorfské školy roku 1919 v továrně na cigarety Waldorf Astoria ve Stuttgartu. Ředitel továrny Emil Molt byl názory Rudolfa Steinera osloven a požádal ho o založení školy. Steiner chtěl školu pro všechny vrstvy společnosti nezávisle na jejich světonázoru. Zastával názor, že ve věku mezi sedmým a čtrnáctým rokem jsou zákony v lidském vývoji stejné a proto by měl být totéž vzdělání pro všechny lidi stejné. Teprve ve vyšším věku má být vzdělání diferencováno. Začaly tedy přípravy pro otevření školy a Steiner sám v patnáctidenním kurzu školil budoucí učitele. Základní pilíře jeho pedagogiky jsou sepsány v „*Obecné nauce o člověku*“. Waldorfská škola byla ve své době velmi odvážným a pokrokovým počinem. Postupně byly otevřeny nové školy a dnes je waldorfská pedagogika nejrozšířenějším alternativním školstvím na světě (Carlgren 1991).

2.2 Vnitřní organizace výuky na waldorfských školách

2.2.1 Výuka v epochách

Každé ráno na waldorfské škole začíná hlavním vyučováním, které se nazývá epocha. Epochy jsou souvislé bloky trvající 3 - 6 týdnů, kterému je věnován začátek dne (Dvořáková 2011). Tato výuka trvá přibližně 110 minut a skládá se z části rytmické, výkladové a vyprávěcí. V epochách se žáci učí např. matematice, českému jazyku, dějepisu, biologii a dalším předmětů. Žáci se mohou na danou látku soustředit a ponořit se do vyučovaného tématu. Mělo by se takto předejít povrchnosti. Zároveň

je cílem dosáhnout jisté kontinuity ve výuce. Výuka v epochách má v neposlední řadě blahodárny vliv na ukázněnost (Carlgren 1991). Každá epocha se během roku jednou až třikrát opakuje.

2.2.2 Struktura epochy

I samotná struktura během každé epochy je důležitá. Na začátku výuky je tzv. rytmická část, která trvá 20 minut až půl hodiny. V této části žáci hrají na flétnu, zpívají, recitují či dělají různá rytmická a řečnická cvičení. Takový začátek výuky žáky zaktivizuje a probudí. Poté následuje opakování látky z předešlého dne a výklad. Poslední částí epochy je vyprávění. Waldorfské učitelé přikládají velký význam vyrovnanému uspořádání výuky, která je často přirovnávána k nádechu a výdechu. Střádají se fáze soustředění a uvolnění. Pol vysvětluje, že rovnoměrný nápor na receptivní a aktivní síly dítěte a rovnoměrné zatížení myšlení, citu a vůle v průběhu let vytváří pocit zdraví, bezpečí a vyrovnanosti (1995). Takováto vyrovnanost výuky, kde se střídá přijímání, prožívání a provádění, by se podle měla opakovat v malém v každé hodině (Carlgren 1991).

Waldorfská škola se snaží poskytnout svým žákům všestranné vzdělání a ne vzdělání jednostranné. Je to škola, kde je upřednostňován celostní přístup. Jak uvádí Dvořáková, waldorfský učitel chce oslovit všechny smysly žáka (2011). I z toho důvodu jsou všechny předměty stejně důležité (Dvořáková 2011) a nedochází zde k rozdělení na předměty hlavní a vedlejší. Smyslem je dát všem dětem široký základ, kde by každé dítě mělo mít možnost najít si něco, v čem vyniká.

Velká důležitost se ve waldorfských školách přikládá správnému uspořádání výuky. Podle Carlgrena je hlavní, aby den byl uspořádán organicky (1991). Není tedy náhodné, jaké předměty budou vyučovány ráno, když jsou žáci svěží a připraveni přijímat nové znalosti a naopak v odpoledních hodinách, kdy na ně dopadá únava. Carlgren se domnívá, že ráno se dítě nejnáze zabývá myšlenkovou činností a proto jsou první hodiny vyhrazeny předmětům, které zaměstnávají vědění a chápání (1991). K takovým předmětům patří zeměpis, dějepis a přírodní vědy. Tyto

předměty jsou učeny souvisle v blocích, tzv. epochách. V epochách je vyučován také mateřský jazyk a matematika.

Po epoše, kde je kladen velký důraz na myšlenkovou činnost, jsou zařazeny předměty rytmické. K těmto předmětům patří cizí jazyky, eurytmie, tělocvik a hudba. V těchto hodinách se látka především opakuje, a proto jsou vhodným výdechem po soustředění při epoše. Pozdní dopoledne a odpoledne jsou věnována ručním pracím, pracím na zahradě a dílenským pracím (Carlgren 1991). Takto uspořádaný rozvrh dne má za cíl respektovat přirozený rytmus dítěte. Intelektuálně náročnější předměty jsou vyučovány ráno, kdy je dítě klidnější a soustředěnější a umělecké předměty a tělesná výchova jsou řazeny odpoledne, kdy klidu a koncentrace ubývá (Pol 1995). Neméně důležité je i to, že při epochové výuce se prohlubuje učivo každým dnem po dobu dvou až šesti týdnů. Díky průběhu noci je možné získat odstup od látky a dospět k upevnění znalostí (Richter 2013). Waldorfská pedagogika zohledňuje i polaritu bdění a spaní, vědomí a podvědomí, učení a zapomínání (Richter 2013).

2.2.3 Specifické epochy

Ve waldorfských školách jsou některé specifické epochy. V těchto epochách se vyučuje látka, které se na tradičních školách věnuje méně času a je spíše okrajová nebo není zahrnuta v programu vůbec. Jedná se například o epochu, v které se děti seznamují se Starým zákonem. Výuka je odlišná od předmětu náboženství především v tom, že se děti seznamují díky poznání hlavních obrazů ze Starého zákona s kulturní a historickou tradicí naší civilizace. Není jim však vštěpována víra. Dále je specifická epocha „*Stavba domu*“, ve které se děti seznamují s různými typy příbytků a jejich stavbou. Každý žák si poté s pomocí rodiny vyrobí vlastní model domu. V epoše „*Ze zrna chléb*“ třída společně zaseje obilí, to poté sklídí a z vlastnoručně vypěstovaných zrn si upeče chléb. V epoše „*Řemesla*“ se děti seznamují s různými povoláními a jejich taji. Při této epoše se zpravidla chodí na mnoho exkurzí, aby žáci viděli řemesla na vlastní oči a také si mohli sami některé techniky zkusit. Při všech epochách se dbá především na prožitek dětí.

2.3 Obsah výuky

Od roku 2007 vznikla pro všechny základní školy v České republice, tedy i waldorfské školy, povinnost vyučovat v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem. Waldorfské školy zároveň vychází ve svém učebním plánu ze Steinerovy „Nauky o člověku“. V tomto stěžejním díle waldorfské pedagogiky Steiner usiluje o celostní pohled na vývoj člověka a jeho schopnosti a dispozice k učení (Dvořáková 2011). Při tvoření vzdělávacího plánu učitelé dále vycházejí ze zahraničních zdrojů. Jako příklad můžeme uvést „Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník Waldorfské školy“ od Richtera. Práce učitelského sboru spočívá v hledání cesty, jak vyučovat v souladu s waldorfskou pedagogikou a zároveň respektovat Rámcový vzdělávací program. Učitelé mají relativní volnost při tvorbě obsahu, forem, metod a prostředků výuky (Pol 1995).

2.3.1 Ruční práce a řemesla

Pro waldorfskou školu je specifické, že je zde kladen velký důraz na výuku ručních prací a řemesel. Děti se učí háčkovat, plést, tkát, vyšívát a šít. Dále se zde vyučuje modelování, keramika, řezba a další řemesla. Tyto činnosti nejsou rozděleny podle genderu (Dvořáková 2011). Chlapci a dívky se učí stejných dovednostem.

Pravidelná manuální činnost podporuje v dětech nejen jejich zručnost, ale také rozvíjí jejich vůli a myšlení. Tyto ruční práce připravují člověka k tomu, aby vyvíjel v myšlení svou vůli (Carlgren 1991). Vyžadují pozornost, soustředění a vytrvalost. Podobně jako hudba, háčkování a pletení propojují pravou a levou hemisféru mozku (Kullak-Ublick, 2015). Takovouto činností se trénuje mozek k tomu, aby pak dokázal myslet v komplexních souvislostech (Kullak-Ublick, 2015). Tento typ inteligence je o to důležitější pro současnou generaci, protože člověku pomáhá snáz se orientovat v záplavě informací (Kullak-Ublick, 2015).

Waldorfská škola se snaží vzdělávat žáky všestranně. Učitelé usilují o to, aby každé dítě v takto rozmanitém učebním plánu mohlo najít něco, v čem bude vynikat (Waldorfské školy 2008).

2.3.2 Eurytmie

Předmět, který je specifický pro waldorfské školy, je eurytmie. Eurytmie je pohybové umění, které založil Rudolf Steiner společně s Marie von Sivers, jeho pozdější ženou. Každý pohyb je v eurytmii spojen s rytmem a zvukem řeči. Carlgren popisuje eurytmii jako viditelnou řeč, viditelný zpěv (1991). Vysvětluje, že každá samohláska a každá souhláska má svůj specifický pohyb. Eurytmisté se tedy vžívají do hlásek a utvářejí eurytmická gesta.

Baumann uvádí, že pohyby a formy vytvářené ve vzduchu při mluvení a zpěvu jsou rozšířeny pohybem do celého těla. Hlas a řeč zde tedy nejsou chápány jako prostředky komunikace, ale objektivní vyjádření dějů a prožívání. Samohlásky vyjadřují děje a pocity vnitřní, souhlásky naopak děje vnější. Je možné zrytmizovat řečový i hudební projev pohybovými formami (1999). Ve školách je eurytmie vyučována již od předškolního věku a pomáhá rozvíjet fantazii, koordinaci pohybů a soustředění. Eurytmie podle Richtera uchopuje tělo oduševnělým pohybem a tak uvádí duševně-duchovní stránku do harmonického vztahu se stránkou tělesnou (2013). Zůstává uměním, ale je přizpůsobena věku a slouží jako výchovný prostředek „k rozvoji vloh a harmonizaci zrání (Baumann 1999). V současné době není v České republice dostatek eurytmistů a tak tento předmět nemůže být vyučován ve všech školách.

2.3.3 Výuka jazyků

Ve waldorfské pedagogice je věnována velká pozornost výuce cizích jazyků. Již od první třídy se žáci učí dvěma cizím jazykům, pokud možno z dvou různých jazykových skupin. Dvořáková vysvětluje, že cizí jazyky nebyly zařazeny do učebního plánu z pragmatických důvodů, tedy jako nástroj pro komunikaci, ale především jako jeden z nenahraditelných stavebních kamenů rozvíjející se osobnosti dítěte (2011).

I ve výuce jazyků se postupuje s ohledem na vývojové zákonitosti dítěte. V první až třetí třídě se žáci při hodině neučí číst a psát. Dvořáková zdůrazňuje, že v tomto prvním období převládají cíle prožitkové (2011). Děti vnímají

zvukomalebnot jazyka, jeho poetičnost a náladu. Pokud je jazyk propojen se smyslovými vjemy, jedná se podle Denjeana o stejný proces, jako při osvojování mateřštiny (2013). Učitel usiluje o přímé napojení slov na předměty. V prvních ročnících hraje velkou roli nápodoba. Ve čtvrtém ročníku se zavádí i psaná podoba jazyka a žáci pronikají do psaného obrazu jazyka. Richter vysvětluje, že v následujících letech vystoupí do popředí vlastní činnost žáka a žák do jazyka více proniká a poznává (2013). Richter také zdůrazňuje, že výuka jazyků je důležitým nástrojem poznání zemí, kultur a literatur spojenými s tímto jazykem (2013).

2.3.4 Formy

Kreslení forem je předmět, který na jiných školách zpravidla nenajdeme (Richter 2013). Jedná se o „dynamické kreslení“ (Grecmanová a Urbanovská 1996). Je to činnost, při které děti propojují a harmonizují vztah mezi myšlením a vůlí (Richter 2013). Děti nejdříve prožívají formy celým tělem v pohybu a poté je ztvárňují jako kresby (Richter 2013). Zprvu se jedná o kresby jednoduché, jako jsou přímkou a křivky a později se jedná o formy symetrické a složitější. Dítě má především prožít rozdíl mezi přímkou a obloukem (Richter 2013). Jedna z prvních forem, kterou se děti učí, je kruh (Grecmanová a Urbanovská 1996). Nejprve si utvářejí představu kruhu díky krouživému pohybu paží, prstu, hlavy, nohou, dále při chůzi a běhu. Kreslení forem v prvních letech slouží jako výborná příprava pro psaní (Richter 2013). Děti při kreslení rozvíjejí jemnou motoriku a z jednotlivých forem se potom vyvozují jednotlivé tvary písmen (Grecmanová a Urbanovská 1996). Od čtvrtého ročníku se vyučují proplétané motivy a v pátém ročníku se postupně „kreslení forem proměňuje v geometrické kreslení“ (Richter 2013). Toto vnímání geometrických a symetrických forem a tvarů poté může žákům pomoci k intenzivnímu prožívání geometrických zákonitostí v matematice, fyzice, biologii, chemii a geologii (Carlgren 1991).

2.4 Epochové sešity a práce s učebnicemi

Další charakteristikou vyučování na waldorfských školách je omezené používání tradičních učebnic. Namísto učebnic si žáci vytvářejí tzv. epochové sešity,

kam si zapisují probranou látku. To, co je do sešitů zapsáno, bylo tedy předtím probráno při výuce a není žákům cizí. Dvořáková vysvětluje, že Rudolf Steiner striktně odmítal výuku z učebnic (2011). Je ale nutné vnímat tento postoj v kontextu jeho doby, kdy byla úroveň učebnic velmi nízká (Dvořáková 2011). V dnešní době jsou samozřejmě učebnice na naprosto odlišné úrovni. I přesto se učebnice do výuky běžně nezapojují.

Richter označuje učebnice za „pasivní“ učební pomůcky, které oslabují kontakt mezi učitelem a žákem (Richter 2013). Dále kritizuje to, že učebnice zprostředkovávají prefabrikovaný pohled na svět, který často zůstává anonymní (Richter 2013). Učitel ale samozřejmě pracuje s celou řadou učebnic a vybírá z nich důležité kapitoly a vhodné části. Podle Carlgrena učitel doporučuje starším dětem a mladistvým příručky a doplňující četbu a také zadává od páté třídy referáty (1991). Carlgren zdůrazňuje, že tradiční probírání učiva podle učebnice kapitolu za kapitolou působí oproti volnému podání učitele mnohem jednostranněji (1991). Hlavní nevýhodou používání učebnic je to, že se hodiny mohou stát nudné a stereotypní. Navíc některé články a aktivity mohou být nezajímavé nebo se nehodí pro danou třídu. Proto je výhodou, když si učitel vybírá vhodné materiály a používá jen ty aktivity, které se mu zdají pro jeho výuku ty nejvhodnější. Zároveň tento styl práce vyžaduje velkou přípravu ze strany učitelů.

2.5 Hodnocení

Dalším pilířem waldorfského školství je přístup učitele k hodnocení žáka. Ve waldorfských školách se neznámkuje. Učitelé dávají žákovi a rodičům zpětnou vazbu formou slovního hodnocení. Během roku jsou rodiče informováni na rodičovských schůzkách a při individuálních konzultacích. Práce žáků jsou slovně ohodnocena v žákovských knížkách a na vysvědčení. Na vysvědčení se snaží učitel charakterizovat přednosti a nedostatky dítěte, jeho pokroky i potíže v uplynulém roce (Waldorfské školy 2008). Waldorfští učitelé ale nechtějí děti porovnávat. Spolupráce je upřednostňována nad soupeřivostí. Pol zmiňuje, že spolupráce žáků převažuje nad jejich vzájemnou soutěživostí a kompetitivnost ve výchově je kritizována (1995).

Slovní hodnocení má za cíl vystihnout nejen výkon a talent žáka, ale především jeho snahu, dlouhodobou práci při hodině a způsob, jak k předmětu a výuce přistupoval. Dvořáková zdůrazňuje, že zpětná vazba vychází z dlouhodobého pozorování žáka (2011). Učitel se především snaží dítě pochopit a poznat, ne porovnávat ho s ostatními spolužáky (Dvořáková 2011). Cílem tohoto přístupu je podporovat každého žáka (Pol 1995). Zároveň je to velmi přínosné pro dobrou atmosféru ve třídě. Ve waldorfských školách se také nenechávají žáci propadnout. Pol vysvětluje, že problém propadnutí spočívá v tom, že kvůli neúspěchu v jednom předmětu je třeba opakovat všechny předměty (1995). Navíc to má za následek vytržení ze sociální skupiny (Pol 19). Kolektiv a vztahy ve třídě jsou vnímány ve waldorfské škole jako velmi důležité.

Nejen waldorfští pedagogové jsou mnohdy kritičtí ke známkování a měření schopností žáků. Může to snadno vést k soutěživosti a rozdělení třídy na žáky dobré a špatné, ale i samotná podstata měření je problematická v mnoha předmětech. Není náročné oznámkovat test z matematiky, ale jak vyhodnotit výkres, interpretaci písně, slohovou práci nebo tanec? Znamka jen těžko obsáhne to, jestli se dítě při hodině snaží, zdali je aktivní a nadšené. Špatné známky navíc málokdy motivují žáky k větší snaze. Naopak, často je spíše ubíjí. Waldorfští pedagogové se tomuto systému hodnocení vyhýbají. Kritizují to, že má velmi malou vypovídající hodnotu a navíc nezdravě motivuje (Mazlová 2015).

V osmé a deváté třídě však společně se slovním hodnocením udělují učitelé na vysvědčení žákům známky. Školy mají povinnost v těchto dvou posledních ročnících známky uvádět na vysvědčení z důvodu přijímacího řízení na střední školy a odborná učiliště. Navíc je důležité, aby se žáci postupně seznámili se způsobem klasifikace, kterým bude většina z nich hodnocena na budoucí škole.

2.6 Společenství

2.6.1 Třídní učitel

Ve waldorfských školách je velmi důležitá role třídního učitele. Ideální je, aby třídní učitel vedl svoji třídu od první až do deváté třídy. V nižších ročnících vyučuje všechny nebo téměř všechny předměty a je se svou třídou během celého vyučování. Učitel vyučuje ve své třídě všechny předměty s výjimkou těch, na které nemá potřebné schopnosti (Dvořáková 2011). Mezi dětmi a učitelem se vytváří vztah, který se po celých devět let prohlubuje. Učitel má možnost své žáky velmi dobře poznat a pozorovat, jak se vyvíjejí a mění jako jednotlivci i v rámci skupiny. „ Aby třídní učitel mohl své žáky opravdu poznat jako individuality a třídu jako sociální skupinu, měl by je optimálně vést po celou dobu školní docházky“ (Brierley in Dvořáková 2011: 22).

V prvních letech je nejen učí, ale i vychovává. Postupně je vede k samostatnosti a v posledních ročnících základní školy se „osobní vazba na učitele přemění na vazbu na školu a připraví se přechod na střední stupeň“(Carlgren 1991: 113). Ve waldorfských školách je jednota třídy a role třídního učitele vnímána jako velmi důležitá, zatímco „v současné pedagogice je tendence odstraňovat z čistě efektivních důvodů jednotu třídy“ (Carlgren 1991: 113).

Třídnictví na waldorfské škole je bez pochyb velmi náročné a zahrnuje mnoho povinností. Kromě přípravy na vyučování Carlgren vyjmenovává další pravidelné úkoly jako je opravování sešitů, styk s rodiči, pravidelné týdenní konference učitelů a neustálé se zabývání dětmi (1991). Učitel navíc musí stále „držet krok s dětmi“ a „proměňovat se svými žáky“, aby děti nezačal unavovat (Carlgren 1991: 112).

2.6.2 Práce s rodiči a širší veřejností

Na Waldorfské škole hraje velmi důležitou roli účast rodičů a jejich zapojení do chodu školy, různorodých setkání a slavností. Mnoho waldorfských škol vzniklo z iniciativy antropozofů, kteří mají touhu zrealizovat své pedagogické ideály a

z iniciativy rodičů (Carlgren 1991). I z toho důvodu se rodiče aktivně podílí na běhu školy (Carlgren 1991). Třídní učitelé organizují zpravidla měsíčně třídní schůzky, kde učitel seznamuje rodiče s tím, čím právě třída žije, nastiňuje jim pedagogické postupy a domlouvá se na pomoci při organizaci školních slavností, výletů a jiných aktivit. Žáci, učitelé a rodiče se pravidelně setkávají na školních slavnostech a jarmarcích. Je také zvykem, že třídní učitel navštěvuje rodiče a žáky u nich doma a získává tím ucelenou představu o rodinném zázemí dítěte (Carlgren 1991). Zároveň pak učitel ví, co je dětem blízké a může snadněji vztahovat některá témata k tomu, co děti znají a co je jim blízké (Pol 1995). Také je časté, že učitel pozve rodiče do výuky, aby seznámil děti se svojí profesí (Pol 1995). Tato spolupráce rodičů a školy je jedním ze základních pilířů waldorfské pedagogiky.

Také moderní pedagogika zastává názor, že tento aspekt je důležitý. Průcha vysvětluje, že vzdělávání mládeže nemůže dobře fungovat bez spolupráce s rodiči (2000). V zápětí upozorňuje na to, že v České republice „tyto vztahy spíše stagnují, než aby se zintenzivňovaly“ (Průcha 2000: 171). V tomto ohledu tedy waldorfské školy mohou být zajímavou inspirací školám klasickým.

2.6.3 Měsíční slavnosti a další slavnosti

Ve waldorfských školách se každý měsíc pořádá tzv. měsíční slavnost. Při této události se setkává celá škola a třídy si navzájem ukazují něco zajímavého, co se za poslední měsíc naučily. Může se jednat o recitaci básně, krátké divadlo, píseň, tanec, scénky, hru na hudební nástroje nebo ukázkou z hodiny cizího jazyka. Je to příjemné setkání, kdy žáci sdílí své zkušenosti s ostatními třídami, učiteli a rodiči. Carlgren nazývá měsíční slavnost „srdcem celé waldorfské pedagogiky“ (1991: 83). Žáci při tom cvičí zájem o činnost a problémy druhých lidí, učí se respektu před vystoupením druhých, pro starší ročníky je to příležitost ohlídnout se zpět, pro mladší naopak motivace a touha dokázat to, co starší žáci (Carlgren 1991). Tyto slavnosti se pak stávají častým tématem rozhovorů, při kterém se žáci učí utvářet vlastní úsudek (Carlgren 1991).

3. Výzkumné šetření

3.1 Cíle a metody výzkumu

V rámci závěrečné práce jsem se rozhodla zaměřit se na to, jak absolventi waldorfských škol prožívají přechod na klasické střední školy. Jedná se o kvalitativní výzkum. Proto jsem zvolila metodu hloubkového rozhovoru formou otevřených otázek. Rozhovory byly polostrukturované. Každému studentovi jsem položila jedenáct otázek a doplňovala je rozvíjejícími otázkami podle odpovědí informantů.

Rozhovory s Eliškou H. (27. 11. 2015), Jitkou (2. 12. 2015) a Magdalenou (28. 4. 2016) byly provedeny v kabinetě na Základní škole Svobodná v Písku. Rozhovory s Bárou ((4. 12. 2015) a Eliškou M. (12. 5. 2016) byly uskutečněny v jedné písecké kavárně.

Mým přáním bylo, aby každý absolvent měl možnost se rozhovořit a měl prostor sdělit to, co je pro něj podstatné. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a poté je přepisovala. Rozhovory jsem stylisticky upravovala. Hovorové výrazy jsem nahradila spisovnými ekvivalenty. Rozhovory jsem až na stylistické opravy neměnila. Některé otázky se zaměřují na určitá specifika waldorfské pedagogiky. Zde je soupis otázek:

- 1) Jak se ti líbí na SŠ?
- 2) Jak vzpomínáš na ZŠ?
- 3) Co pro tebe bylo těžké po přechodu na SŠ?
- 4) Máš pocit, že tě ZŠ dobře připravila na SŠ?
- 5) Které předměty ti dělaly po přechodu na SŠ největší potíže a v kterém jsi byl/a nejúspěšnější?
- 6) Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na tvé škole? V čem?
- 7) Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu třídy na SŠ?

8) Jaké vztahy byly ve třídě na ZŠ a jaké jsou ve tvé nyníjší třídě? V čem jsou největší rozdíly a co je stejné?

9) Na waldorfské škole se nepoužívají učebnice. Jak ti vyhovuje používání učebnic teď a jak ti vyhovovalo vedení epochového sešitu?

10) Na waldorfské škole se neznámkuje. Učitelé píší slovní hodnocení. Jaké hodnocení vyhovuje tobě?

11) Jak spolužáci a učitelé reagují na to, že jsi studovala na waldorfské škole?

Následující otázky jsou volné a nezkoumají žádný ze specifických aspektů waldorfské pedagogiky. Cílem je nechat každého absolventa vyjádřit, jak prožíval přechod z waldorfské školy na střední školu a jak se mu na obou školách líbilo a dařilo.

Jak se ti líbí na SŠ?

Jak vzpomínáš na ZŠ?

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na SŠ?

Máš pocit, že tě ZŠ dobře připravila na SŠ?

Které předměty ti dělali po přechodu na SŠ největší potíže a v kterém jsi byl/a nejúspěšnější?

Otázka číslo šest se zaměřuje na vztah mezi žákem/ studentem a učitelem:

Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na tvé škole? V čem?

Ve waldorfské škole je žádoucí, aby jeden učitel vyučoval třídu prvních osm let. Mezi třídním učitelem a žáky se často vytvoří poměrně silný vztah. Z toho důvodu jsem formulovala tuto otázku.

Následující dvě otázky se zaměřují na vztahy v kolektivu.

Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu třídy na SŠ?

Jaké vztahy byly ve třídě na ZŠ a jaké jsou ve tvé nyní třídě? V čem jsou největší rozdíly a co je stejné?

V dalších dvou otázkách jsem se zaměřila na dvě specifika waldorfské pedagogiky, nepoužívání učebnic při výuce a absenci známek.

Na waldorfské škole se nepoužívají učebnice. Jak ti vyhovuje používání učebnic teď a jak ti vyhovovalo vedení epochového sešitu?

Na waldorfské škole se neznámkuje. Učitelé píší slovní hodnocení. Jaké hodnocení vyhovuje tobě?

V poslední otázce jsem se zaměřila na obecné povědomí, popřípadě předsudky společnosti, o waldorfských školách. Zaměřila jsem se na to, jak spolužáci a učitelé reagují na to, že student je absolventem waldorfské školy.

Jak spolužáci a učitelé reagují na to, že jsi studovala na waldorfské škole?

3.2 Výběr a charakteristika informantů

Při výběru informantů jsem se snažila docílit pestrosti středních škol, na kterých bývalí absolventi studují. Momentálně vyučuji na waldorfské škole ZŠ Svobodná v Písku, a tak pro mě bylo snadné získat od kolegů kontakt na bývalé žáky školy. Oslovila jsem jednu studentku čtyřletého gymnázia v Písku, jednu studentku odborného učiliště v Písku, jednu studentku veterinární střední školy v Českých Budějovicích, jednu studentku umělecké školy v Bechyni a studentku zdravotní školy v Písku. Školy mají rozličná zaměření a nacházejí se v různých městech. Různost měst mi přišla podstatná především v ohledu obecného povědomí o waldorfských školách v daném místě a tím pádem jsem předpokládala odlišné reakce ze strany vyučujících a spolužáků na waldorfské školství. Nejstarší studentce je 18 let, nejmladší 15 let. Charakteristiky jsem seřadila od studentek vyšších ročníků, které mají větší časový odstup, po studentky prvního ročníku.

Eliška H. (17 let) studuje ve třetím ročníku píseckého gymnázia. Zprvu se jí na střední škole líbilo, ale postupem času si uvědomila, že to není její oblíbená škola a

netěší se tam. Jitka (18 let) studuje na odborném učilišti druhým rokem. Ve škole zažívá stresové situace a atmosféra ve třídě není přátelská. Bára (16 let) studuje ve druhém ročníku na veterinární škole. Na škole se jí docela líbí. Zdůrazňuje, že je to jiné, než na základní škole. Oceňuje pestrost předmětů a vytížení. Magdalena (15 let) studuje prvním rokem na umělecké škole. Na střední škole je spokojená. Eliška M. (15 let) studuje prvním rokem na zdravotní škole a je tam velmi spokojená. Všechny pět informantek navštívilo ZŠ Svobodnou v Písku. Magdalena a Eliška M. chodily do stejné třídy.

3.3 Výsledky výzkumu a jejich analýza

Vztah k základní škole

Při přechodu na střední školu je bez pochyb důležité, v jakém rozpoložení žák přechází a jak prožil své studium na základní škole. Eliška H. na základní školu vzpomíná velmi ráda a její vzpomínky jsou příjemné. Zmiňuje cestu do Maďarska, kterou se třídou absolvovala a byl to pro ni velký zážitek. Porovnává svůj vztah k základní škole se spolužáky z jiných škol. Ti buď na školu téměř nevzpomínají, nebo jako na něco negativního. S odstupem času a změnou školy doceňuje čím dál tím víc svojí zkušenost ze základní školy. „Bylo něco krásného, co jsem tady zažila za těch devět let,“ vysvětluje Eliška. Jitce základní škola chybí. Líbilo se jí tam hlavně díky dobrým spolužákům. Bára má na základní školu dobré vzpomínky. Bylo tam přátelské prostředí za strany spolužáků i učitelů. Líbilo se jí tam a byla tam ráda. Magdalena na základní školu vzpomíná dobře. Přijde jí, jako by tam ještě trochu byla. Zároveň má pocit, že základní škola skončila v pravou chvíli. Také přiznává, že se jí občas z pohodlnosti do školy nechtělo. Zmiňuje, že její třída měla neshody s učiteli. Eliška M. ráda vzpomíná na základní školu, především na spolužáky.

Kontakt s bývalými spolužáky

Eliška H. vysvětluje, že polovina třídy je stále v kontaktu a další polovina se od třídy distancovala. Za jádro třídy považuje ty, co hráli divadlo. Uspořádali již jeden sraz a další plánují. Jitka se se spolužáky pravidelně stýká. Měli již srazy a scházejí se vždy, když to jde. Hlavně o prázdninách. Bára se se spolužáky schází. Měli

sraz a sešla se jich tam více jak polovina i s paní učitelkou třídní. Taky se občas vídají na školních akcích, jarmarcích, divadle a podobně. Také Eliška M. uvádí, že se se spolužáky schází na jarmarcích, občas se sejdou v kavárně nebo na městských slavnostech.

Přechod na střední školu

Elišce H. zprvu přechod na gymnázium nepřípadal tak těžký ani nevnímala velké rozdíly v učení. Nejvíc jí vadí, že její třída není dobrý kolektiv. Vnímá rozdíl ve výuce a v propojování jednotlivých předmětů. Na základní škole se učitelé snažili jednotlivé předměty mezi sebou propojit a dávat věci do souvislostí. Na střední škole se s tím Eliška moc neseťkává, učivo učitelé moc nepropojují. Bylo pro ni nové, že na střední škole učitelé v dějepise vyžadují více konkrétních vědomostí, jmen, dat a letopočtů. Na základní škole byla zvyklá soustředit se spíše na daný obraz doby. Pro Jitku byl přechod na učiliště těžký, protože je tam velmi jiný kolektiv. Nelíbí se jí, že spolužáci kouří a hodně si dovolují na učitele. Pro Báru bylo nejobtížnější navyknout si na jiný režim. Na základní škole byla zvyklá na epochové vyučování a učila se dva týdny především jeden předmět. Teď má vše najednou a přijde jí to dost rozházené. Je pro ní náročné učit se vše najednou a občas jí předměty splývají. Také uvádí, že na základní škole učitelé více látku vysvětlovali, rozváděli. Na střední škole vědomosti studentům předají a dále je jen na studentech, aby učivo pochopili. Na základní škole jí přišlo lepší, že učitelé měli individuálnější přístup. Magdaléna prožívala přechod na střední školu dobře. Vysvětluje, že podle ní je to ovlivněné tím, že tuto školu opravdu chce studovat, baví a zajímá jí. Pro Elišku M. bylo obtížné zvyknout si na jinou organizaci výuky. Především zmiňuje přechod z epochového vyučování na týdenní rozvrh. Některé předměty jsou na waldorfské škole jen dvakrát za rok v tří týdenním až šesti týdenním bloku. Elišce M. vyhovuje více týdenní rozvrh na střední škole. Přijde jí, že předměty kvůli delšímu časovému úseku mezi epochami stačila zapomenout a teď v týdenních intervalech si je lépe pamatuje. Také se jí líbí, že jsou na střední škole po 45 minutách přestávky.

Vyhovuje jí, že si může mezi hodinami odpočinout. Epochové vyučování pro ní bylo dosti dlouhé.

Připravenost na střední školu

Eliška H. si přišla velmi dobře připravená. Pokud se při výuce narazilo na nějaké mezery, nedostatky se netýkali jen absolventů Svobodné školy. Naopak si myslí, že „byli jedni z nejlépe připravených lidí ve třídě.“ Jitka si přišla dobře připravená v některých předmětech, především v angličtině. Jitka vysvětluje, že její paní učitelka oceňuje, že se Jitka na rozdíl od ostatních spolužáků učí. Bára si ve většině předmětů přišla dobře připravená. Občas narazila na látku, kterou ze základní školy neznala a znát ji podle paní učitelky měla. Nebyla ale sama, která ji neznala, byla nová pro čtvrtinu třídy. Bára oceňuje, že jí základní škola naučila prezentovat se a vystupovat před lidmi. To si nacvičila při ročníkové práci (velká prezentace v 8. nebo 9. třídě před celou školou na libovolné téma) a při referátech. Bára vysvětluje, že pro její spolužáky na střední škole jsou referáty a vystupování před třídou obtížné. Dále zmiňuje výhodu v biologii. Již v deváté třídě na základní škole mikroskopovali a ostatní spolužáci ne. V tom byla napřed. Magdaleně přijde, že jí základní škole docela dobře připravila. Přijde jí, že se teď musí víc učit doma, než byla zvyklá na základní škole. Eliška M. zdůrazňuje, že podle ní není rozdíl mezi ní a ostatními spolužáky. Učení jí jde dobře a přijde si kvalitně připravená na střední školu. Jen matematika jí dělá obtíže. Je jí věnovaná nižší časová dotace a učivo se tedy probírá rychleji. To tempo je pro Elišku M. až příliš velké. Ve většině předmětů se jí daří velmi dobře.

Přístup učitelů na waldorfské a na střední škole

Podle Elišky H. se přístup učitelů na střední škole hodně liší. Učitelé přistupují ke třídě jako ke kolektivu a neúspěchy jedinců vyčítají celku. Také ji překvapilo, že na střední škole je dost studentů, kteří provokují učitele a neberou je jako autoritu. Na základní škole se to nestávalo. Na gymnáziu je to naopak běžné. Eliška H. vysvětluje, že někteří studenti vnímají učitele jako „nepřítele“ a mají pocit, že „musí jít proti němu“. Vysvětluje, že samotní učitelé tomu ale občas přispívají tím, že se staví nad

studenty a dávají jim najevo, že jsou nad nimi. Někdy jim nedovolí projevit své názory. Na základní škole naopak přistupovali učitelé podle Elišky H. k žákům jako k rovnocenným a brali je jako partnery. Na gymnáziu interakce mezi učiteli a žáky chybí. Někteří učitelé mají své oblíbence, nadržují jim a vyzdvihují je, což Eliška H. na základní škole nezažila. Výuka je na gymnáziu spíše frontální, učitelé vykládají a studenti si píšou. Občas zapojí studenty při referátech a prezentacích. Jitka s učiteli vychází poměrně dobře, ale obecně vztahy spolužáků k učitelům hodnotí negativně. Spolužáci si na učitele hodně dovolují a někteří jsou vulgární. Na základní škole vycházela s učiteli velmi dobře. Bára pozoruje velký rozdíl v přístupu učitelů na základní a na střední škole. Přístup na základní škole byl individuální, ke každému žákovi se přistupovalo zvlášť. Teď na střední škole se přistupuje ke třídě jako k celku. Magdaléně přijde, že přístup se liší. Každý učitel na střední škole je podle ní úplně jiný. Má dva učitele, kteří podle ní neumí látku vysvětlit. Jiné učitele chválí. Obecně jí přijde, že na základní škole se o ně učitelé více starali. Eliška M. shledává velký rozdíl v přístupu učitelů. Na základní škole si učitelé s žáky hodně povídali, látku detailně vysvětlovali, aby tomu žáci dobře rozuměli. Když na střední škole studenti látku nepochopí, není tam taková vstřícnost ji znovu vysvětlit. Student si musí poradit sám.

Začlenění se do nového kolektivu

Elišce H. nepřišlo těžké začlenit se do nového kolektivu. Třídou ale nevnímá jako dobrý kolektiv, spíše jsou studenti rozděleni do menších skupinek. Pro Jitku nebylo snadné začlenit se do nového kolektivu. Stěžuje si, že se jí spolužáci hodně posmívají. Také popisuje, že si spolužáci zasedli na jiného spolužáka, kterého šikanují. Kolektiv jí nevyhovuje, spolužáci „řvou a neučí se“. Vztahy na základní škole popisuje Jitka jako „skvělé“. Báře připadalo snadné začlenit se do nového kolektivu. Magdaléna se také do kolektivu začlenila bez obtíží. Eliška M. bylo překvapená, že se dobře začlenila do kolektivu. Přiznává, že má z takových situací strach. Ve třídě je ale skupinka dívek, se kterou si rozumí. Ne se všemi spolužáky si rozumí. Chování některých je jí nesympatické.

Reakce třídy a učitelů na základní waldorfskou školu

Eliška H. uvádí, že se nesešla s tím, že by se s ní někdo nechtěl bavit kvůli tomu, že je z waldorfské školy. Spolužáci mají většinou představu, že je to „zvláštní škola“, ale nevědí, co si představit pod pojmem zvláštní. Ze strany učitelů se ale potýká s nepříjemnými narážkami. Především jeden učitel často hovoří o waldorfské škole negativně. Jak učitelé, tak spolužáci mají podle Elišky H. zkreslenou představu a mluví o něčem, o čem moc neví. Jitka vysvětluje, že spolužáci waldorfskou školu neznají a nezajímá je to. Učitelé se jí na waldorfskou školu také neptají. Bára vysvětluje, že často učitelé a studenti nevědí, co waldorfská škola je. Někteří tento styl výuky považují za špatný, jiní jej chválí. Názory se tedy hodně liší. Bára uvádí, že především píseční a další, co školu znají, o ní mluví jako o „divné“, jako o škole pro „nechci říct postižené, ale prostě oni to tak berou“. Na umělecké škole v Bechyni Magdaléniny spolužáci waldorfskou školu neznají. Jsou tam lidé z celé republiky a základní škola se tam příliš neřeší. Magdaléna ale podotýká, že někteří její spolužáci ze základní školy se báli studovat v Písku, protože „tady v Písku je pověst waldorfské školy“. Třídní učitelka Eliška M. je absolventkou písecké waldorfské školy. Ostatní učitelé také vědí, že Eliška M. chodila na waldorfskou školu a nereagují na to negativně. Spolužákům nastínila hlavní specifika výuky na waldorfské škole. Přišlo jim to zvláštní, protože jsou zvyklí na klasický styl výuky, ale nekomentují to negativně.

Obtíže v předmětech

Elišce H. zpočátku dělala potíže němčina. Důvodem bylo špatné zařazení do lepší skupiny, kde studenti měli na základní škole němčinu jako první jazyk. Také jí moc nejde matematika, což příkládá nevelkému talentu v tomto předmětu. Bára si stěžuje, že jí po přechodu na střední školu méně funguje logické myšlení. Na základní škole měla lepší logické uvažování. Příkládá to rytmickým cvičením při hlavním vyučování a manuálním činnostem ve škole. Magdaléně příliš nejde fyzika a chemie. Přiřítá to tomu, že jsou tyto předměty příliš teoretické. Vyhovovalo by jí,

kdyby dělali více pokusů. Elišce M. se daří ve všech předmětech. Jen matematika ji dělá problém. Musí se ji doučovat s otcem. Uvádí, že zatím z ní má jedničku.

Vztahy ve třídě na základní a na střední škole

Eliška H. popisuje třídu na základní škole jako „jeden tým“. Přičítá to především tomu, že již od páté třídy hráli a nacvičovali divadlo. To je stmelilo. Poté jeli společně do Maďarska, což kolektiv také posílilo. Na střední škole třída není jednotná, studenti jsou spíše individua, hodně z nich se neumí do kolektivu začlenit. Báře přijdou vztahy na střední a na základní škole dosti podobné. Ani v jedné z tříd nebyly konflikty. Na střední škole je třída početnější a tvoří se tam více skupinky. Magdaléna si stěžuje, že na základní škole měli hodně problémy s chlapci. Ve třídě se tvořily skupinky. Teď na střední škole mají málo početnou třídu. Je to tedy hodně rozdílné. Eliška M. chodila do třídy s Magdalenou a, podobně jako ona, zmiňuje napjaté vztahy mezi chlapci a dívkami ve třídě. Později ve třídě byly konflikty mezi partami dívek. Přesto ale zmiňuje, že spolužáci „drželi pohromadě“. Na střední škole se spolužáci ve třídě neznají dlouho, stále se poznávají. Posmívání ale naštěstí mezi spolužáky nepanuje. Eliška M. hodnotí kladně, že teď je v kolektivu, kde mají všichni společný zájem a vědí, co chtějí do budoucna. To je spojuje.

Používání učebnic

Eliška H. vysvětluje, že na gymnáziu se učebnice moc nepoužívají. Jen ojediněle v některých předmětech jako jsou cizí jazyky a český jazyk. Učebnice slouží jako doplnění k výkladu, ale záleží na studentovi, jak moc učebnici využije. V některých předmětech nejsou učebnice vůbec. Na učilišti Jitka téměř učebnice nepoužívá. Mají je asi jen ve dvou předmětech a využívají je spíš, aby si doplnili učivo, když zameškají výuku. Učitelé látku diktují a žáci si zapisují nebo opisují z tabule. Na veterinární škole, kde studuje Bára, učebnice nepoužívají. Výjimečně z nich dostanou domácí úkoly. Magdaléna uvádí, že učebnice téměř nepoužívají. Kladně hodnotí učebnici na angličtinu. Eliška M. vysvětluje, že učitelé říkají to samé, co je napsáno v učebnici. Ona si tedy může při výkladu jen podtrhávat, nemusí si psát poznámky a odpočine si. U učebnic jí vadí to, že tam je i mnoho nepodstatných

informací, které jí matou. Vysvětluje, že epochové sešity jí vyhovovaly víc, byly srozumitelné a bylo tam vše důležité.

Známkování a slovní hodnocení

Elišce H. by nejvíc vyhovovalo, kdyby byla hodnocena slovně a to hodnocení by bylo shrnuto známkou. Pouhé známky jí přijdou nedostatečné, protože nezohledňují snahu studenta a tím pádem jsou nespravedlivé. Vadí jí nedostatečná zpětná vazba ze strany učitelů. Běžně učitel pouze sdělí známku bez dalšího komentáře. Známky jí nejvíce vadí ve slohu, kdy známka většinou hodnotí pouze pravopis. Stylistická úroveň jazyka a obsah pak hodnoceny nejsou. Slovní hodnocení na základní škole bylo pro Elišku H. zajímavé. Líbilo se jí, že věděla, co má zlepšit a na co se zaměřit. Zároveň oceňovala, že byla zohledněna snaha a práce v hodině. Jitce vyhovovalo víc slovní hodnocení, ale známkování jí také vyhovuje. Ve slovním hodnocení jí učitelé napsali, co jí jde a co ne. Báře také více vyhovovalo slovní hodnocení. Hodnotí kladně, že učitelé v něm zohledňovali snahu. Zámka je pro ni „holý fakt“. Je pro ni ale srozumitelná. Vysvětluje, že někdy dostane špatnou známku kvůli jedné otázce a záleží dosti na náhodě. Magdaléně se líbí slovní hodnocení, přijde jí konkrétnější. Zároveň ale podotýká, že jí stačí známka doplněná ústním hodnocením. Je dostačující, když si s učitelem promluví. Podstatné je, aby dostala zpětnou vazbu. Vysvětluje, že ne všichni učitelé dávají ke známce doplňující ústní komentář. Pokud má student zájem, musí učitele vyhledat. Magdaléna patří ke studentům, které zajímá, proč tu danou známku dostali. Je jí to příjemné a chce vědět, v čem se může zlepšit. Je to pro ni podnět, který reflektuje v následující práci. Zároveň podotýká, že tuto potřebu nemají všichni její spolužáci. Někteří se spokojí se známkou. Eliška M. uvádí nevýhody známkování. Učitelé se podle ní nezajímají, jak student látku zná, ale pouze písemky opraví, obodují a dají známku. Naopak u písemného hodnocení se podle Elišky M. učitelé zajímají o to, co student opravdu umí a jaké má schopnosti. Také více zohledňují snahu a zlepšení. Známky jsou dobré pro úspěšné studenty, protože mají dobré známky, ale pro horší studenty nejsou příliš dobré, neboť neberou v potaz snahu. Zpětná vazba je na škole, kde studuje

Eliška M. minimální. Většinou studenti své opravené testy nevidí. Výsledky zjistí na internetovém portálu školy. Pokud chtějí vědět více, musí zkontaktovat učitele. Ten jim poté ukáže test a vysvětlí, v čem spočívají nedostatky. Také ale zmiňuje, že učitelka na tělesnou výchovu zohledňuje snahu při hodnocení. To ji těší.

Život školy, společné aktivity žáků, rodičů, učitelů, výměnné pobyty

Elišce H. chybí různé akce, které se na základní škole pravidelně pořádaly. Zmiňuje jarmarky a divadlo. Eliška H. kladně hodnotí, že se zapojovali žáci i rodiče. Škola žila i mimo vyučování. Na gymnáziu si to podle Elišky H. studenti „odsedí“ a učitelé „odučí“ a mimo školu se akce nekonají. Také porovnává výměnné pobyty se základní a se střední školou. Se základní školou byla v Maďarsku. Oceňovala, že měli s Maďary společný program, nacvičovali divadlo a trávili společně hodně času. Se střední školou jela na pobyt do Německa. Německými studenty se viděli jen málo, přes den měli svůj program, odpoledne se museli učit na testy a neměli na České studenty moc času. Magdaléna ráda vzpomíná na divadelní praktika. Obecně divadlo hodnotí velmi kladně. Také se jí líbilo, že ve škole bylo tolik společných akcí a často se někam jezdilo. To vytvářelo pevnější kolektiv jak v rámci třídy, tak v rámci školy. Žáci se hodně potkávali a lépe se znali. Eliška M. především vzpomíná na Duhové divadlo, celostátní divadelní přehlídku waldorfských škol pořádanou v Písku. Také se jí líbilo na jazykovém kurzu a na divadelních praktikách.

3.4 Analýza výzkumu

Vztah k základní škole

Všech pět informantek vzpomíná na základní školu dobře. Kladně hodnotí přátelské prostředí, hezké vztahy se spolužáky a učiteli. Magdalena zmiňuje konflikty s učiteli. Eliška H. uvádí, že její spolužáci z jiných škol nevzpomínají na základní školu rádi nebo na ni moc nevzpomínají. Všech pět informantek uvádí, že se se spolužáky ze základní školy nadále stýkají a jsou v kontaktu. Častou příležitostí jsou jarmarky a slavnosti na základní škole, kam se někteří respondenti rádi vracejí.

Přechod na střední školu

Dvě informantky považují za náročné, že kolektiv třídy na střední škole není dobrý. Více informantů uvádí rozdíly ve stylu výuky a přístupu učitelů. V následujícím textu shrnuji jednotlivé rozdíly. Eliška H. uvádí, že učitelé nepropojují jednotlivé předměty mezi sebou. Bára vysvětluje, že učitelé látku nevysvětlují tak důkladně. Vědomosti předávají, ale je na studentech, aby je pochopili. Přístup není tak individuální, jako byl na základní škole. Podle Elišky H. učitelé vyžadují konkrétní znalosti, data, jména a letopočty. Dalším důležitým aspektem, který hraje roli při přechodu na střední školu je změna v organizaci výuky. Bára a Eliška M. považují za výraznou změnu přechod z epochového vyučování na klasické 45 minutové hodiny. Pro Báru byla tato změna náročná, přijde jí nepřehledné učit se více předmětů najednou a občas jí předměty splývají. Předtím se soustředila především na jeden předmět. Eliška M. naopak více vyhovuje týdenní rozvrh. Předměty si lépe pamatuje, předtím učivo pozapomínala do další epochy. Také jí vyhovuje 45 minutový úsek vyučování, dvouhodinový úsek byl pro ní dosti dlouhý.

Připravenost na střední školu

Všechny studentky si přijdou dobře připravené na studium na střední škole. Dvě respondentky uvádí, že pokud narazily na nějaké mezery ve znalostech, netýkalo se to pouze jich, ale i dalších spolužáků. Bára zdůrazňuje, že se na základní škole dobře naučila vystupovat před ostatními při prezentacích. *„V tom mě dost škola připravila. Třeba ostatní spolužáci před tabulí kuňkají, neskutečně. Já si myslím, že tím, jak jsme měli ročníkovou práci a referáty, tak nás to připravilo prezentovat se před lidmi“.* Magdalena vysvětluje, že se musí učit víc, než na základní škole. *„Co jsem potřebovala, to jsem se naučila v hodině. Maximálně, když jsme měli epochovou práci, tak jsem se předtím na to podívala. Ted' se musím v podstatě neustále, častěji na malý test připravovat doma.“*

Přístup učitelů na waldorfské a na střední škole

Všechny respondentky shledávají velký rozdíl v přístupu učitelů na základní a na střední škole. Více respondentů uvádí, že učitelé přistupují na střední škole ke studentům jako k celku, zatímco na základní škole byl přístup individuálnější. Eliška H. a Jitka uvádí, že studenti často neberou učitele jako autoritu „*Nechápu, proč někteří ti lidé neumí tak fungovat v té škole a neuznávají učitele jako autoritu. Chápu, že každý nemusí mít rád každého, ale že ti lidé jsou ve stavu, kdy si myslí, že ten učitel na ně útočí, že je to nepřítel a že se musí jít proti němu.*“ (Eliška H.)

Několik informantek uvádí, že na základní škole byli učitelé více přátelští a vstřícnější při vysvětlování látky.

Začlenění se do nového kolektivu

Čtyři respondentky z pěti považovali za snadné začlenit se do nového kolektivu. Pro Jitku to snadné nebylo, chování jejich spolužáků jí vadí „*Pomlouvali mě, že mám velký zadek a takové věci že jsem tlustá a hloupá.*“

Reakce třídy a učitelů na základní waldorfskou školu

Dvě informantky uvádí, že spolužáci waldorfskou školu neznají a zatím neprojevili větší zájem se o ní něco dozvědět a se spolužačkami o tom nehovoří. Dvě informantky se shodují v tom, že spolužáci a učitelé mají o waldorfské škole zkreslenou představu. Většinou o waldorfské škole mluví jako o něčem zvláštním, aniž by byli schopni tuto zvláštnost blíže definovat. Někteří studenti a žáci jí hodnotí negativně. Dvě informantky se zmiňují o pověsti waldorfské školy v Písku. Jedna uvádí, že kvůli ní někteří její spolužáci neměli chuť jít na střední školu v Písku. Elišky H. ze zkušenosti vysvětluje, že ačkoliv mají někteří spolužáci a učitelé zkreslenou představu, nestalo se jí, že by se s ní kvůli tomu někdo odmítl bavit. „*Rozhodně to není tak, že by řešili „ty jsi ze Svobodky, tak s tebou se já se bavit nebudu“.* Jsou tam fajn lidé.“ Z rozhovorů tedy vyplývá, že u většiny spolužáků a učitelů panuje neznalost o waldorfském školství. Z toho důvodu o něm často smýšlí jako o něčem zvláštním a to především právě v Písku, kde se waldorfská škola nachází a povědomí

společnosti je větší. Studentky ale nezažívají na středních školách odmítnutí ze strany spolužáků. Někdy jsou vystaveny nepříjemným situacím, kdy se učitelé a spolužáci o škole vyjadřují negativně.

Obtíže v předmětech

Informantům dělají obtíže různé předměty, ale obecně na školách prospívají dobře. Zajímavý je postřeh Báry, která si stěžuje, že jí na střední škole hůře funguje logické myšlení. Vysvětluje, že díky rytmickým cvičením a rukodělným činnostem byla logika na základní škole více aktivizována. Ve waldorfském školství je považována rytmická část výuky a manuální činnosti za velmi podstatnou součást výuky a podporuje právě myšlení a vůli. *„Přijde mi, že na té základní škole mi víc fungovala logika. Teď logické myšlení nevím, nějak „vyplo“ nebo nevím. Přijde mi, že od té doby, co jsem na střední, tak mi ta logika nějak nefunguje. Možná je to tím, jak jsme pracovali rukama, i při tom hlavním vyučování jsme něco dělali, taková ta cvičení.“*

Používání učebnic

Všechny informantky se shodují v tom, že na střední škole učebnice používají jen velmi málo. Slouží spíše jako doplňující materiál k výkladu.

Známkování a slovní hodnocení

Všem informantkám více vyhovovalo slovní hodnocení nad známkami. Často zmiňované argumenty jsou, že slovní hodnocení na rozdíl od známky zohledňuje snahu žáka a práci při hodině. Také jsou v něm uvedeny podněty pro zlepšení v předmětu. Některé studentky vnímají známky jako nespravedlivé. Na jednu stranu neberou v potaz snahu studenta nebo jsou příliš jednostranné a těžko zhodnotí všechny aspekty práce. Například ve slohu zohledňují učitelé pomocí známky spíše pravopis a ne obsah a styl. Většina studentek zmiňuje nedostatečnou zpětnou vazbu. Ne vždy dostanou ke známce dostatečný komentář a Eliška M. dokonce ani většinu svých opravených testů nevidí, známky jsou k dispozici na internetu. *„Když píšeme ze stomatologie, tak nám ty testy ani neukáže, rovnou napíše výsledky na*

internet. Většinou ty testy potom nevidíme. Z těch odborných předmětů máme známku napsanou na internetu.“

Život školy, společné aktivity žáků, rodičů, učitelů, výměnné pobyty

Tři informantky hodnotí velmi kladně společné divadlo, které nacvičovali na základní škole. Zdá se, že to byly důležité momenty jejich studia, při kterém se stmelil kolektiv třídy. Dále jedna informantka kladně hodnotí společné akce školy, kde se setkávali učitelé, rodiče i žáci. Škola žila i mimo vyučování. Většina respondentů uvádí, že tyto akce navštěvují dodnes jako absolventi školy a je to pro ně příležitost setkat se s bývalými spolužáky a učiteli. V neposlední řadě hrají důležitou roli školní zájezdy do zahraničí.

4. Závěr

Cílem této závěrečné práce bylo zkoumat, jak absolventi waldorfských základních škol prožívají přechod na tradiční střední školy. O tuto otázku jsem se sama začala zajímat poté, co se mě mé okolí začalo často ptát na waldorfskou pedagogiku. Jedna z nejčastějších otázek se týkala právě přechodu absolventů waldorfských škol do tradičních institucí. Lidé v mém okolí mi kladli otázku „Jak žáci zvládají studium na klasické střední škole?“ a já jsem nevěděla, jak jim odpovědět. Waldorfský způsob výuky je v mnoha ohledech tak rozdílný od přístupu klasického, že je přirozené a pochopitelné nebýt si odpovědi jistý.

V teoretické části jsem nejdříve nastínila hlavní pilíře waldorfského školství, abych čtenáři podala stručný a ucelený pohled o studiu na waldorfské základní škole. V hloubkových rozhovorech jsem se poté dotazovala pěti studentek středních škol na jejich vlastní autentickou zkušenost.

Všech pět studentek zvládlo přechod na střední školu bez větších obtíží. Nemají zásadní problémy v předmětech. Některé předměty jsou pro ně náročnější, ale z rozhovorů nevyplývalo, že by studentky měly společné mezery způsobené odlišností výuky na waldorfské škole. Obtíže jsou pouze individuální. Všechny uvádí, že je základní škola dobře připravila na studium na střední škole.

Přechod z epochového vyučování na týdenní rozvrh je jedna ze změn, na kterou si žáci musí zvyknout při přechodu na střední školu. Někteří preferovali epochový způsob vyučování a vyhovovalo jim soustředit se na jeden předmět a téma delší dobu. Hodnotí kladně, že i v domácí přípravě se zaměřovali především na jeden předmět. Zazněli ale i názory opačné. Jedné studentce vyhovuje učit se více předmětů zároveň a přijde jí, že si učivo předmětu lépe pamatuje, když se opakuje v týdenních intervalech, než když je vyučován několikrát za rok v epochových blocích. Názory se tedy liší.

Některé aspekty waldorfského přístupu studentkám na středních školách chybí. Jeden z nich je propojování učiva mezi jednotlivými předměty. Kladně je

hodnocena rytmická část vyučování a rukodělné činnosti, které podle jedné informantky pomáhají logickému myšlení. Manuálním činnostem je ve waldorských školách věnována větší pozornost než na školách tradičních. Zkušenost této studentky potvrzuje teoretický názor waldorfských pedagogů.

Největší rozdíl jsem po rozhovorech s informantkami pociťovala především v lidském přístupu na základní a na střední škole. Některé studentky uváděly, že na střední škole učitelé přistupují ke studentům jako k celku, zatímco na základní škole mají individuálnější přístup. Zazněl názor, že na střední škole se někteří studenti nechovají k učitelům s velkou úctou a neberou je vždy jako autoritu, zatímco na waldorfské základní škole tomu tak nebylo. Je to překvapivé, neboť učitel jako rovnocenný partner je v alternativním školství často dáván do protikladu s tradičním autoritativním učitelem. Dále také studentky často uváděly, že na základní škole byli učitelé ochotnější látku podrobně a opakovaně vysvětlovat, zatímco na střední škole musí být studenti samostatnější.

Z rozhovorů jsem nabyla dojem, že přechod z waldorfské základní školy na tradiční střední školu není pro studenty příliš náročný. Studentky se většinou dobře začlenily do nového kolektivu. Nemají potíže s výukou a na školách jsou spokojené. Bylo by zajímavé v další práci udělat rozhovory s žáky z tradičních základních škol a zkoumat, jak oni prožívají přechod na střední školy a následně odpovědi porovnat s výsledky výzkumu této práce.

Tato závěrečná práce pro mě byla velmi přínosná. Bylo zajímavé setkat se s absolventy školy a jejich odpovědi analyzovat.

5. Seznam použité literatury

BAUMANN, Adolf a Marie Stránská PŘELOŽILI STANISLAV KUBÁT. 1999. *Abeceda anthroposofie: slovník s výkladem pojmů z oboru anthroposofie*. Březnice: IOANES. ISBN 80-862-9501-X.

BÜHLER, Walther a Hana LUKÁŠOVÁ. 2004. *Anthroposofie jako požadavek naší doby: filozofická východiska a pedagogické souvislosti*. Hranice: Fabula. ISBN 80-866-0015-7.

ČÁP, Jan. 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8463-X. CARLGREN, Frans. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obr. a zprávy ze svět. hnutí svobodných waldorfských škol*. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1991, 263 s. ISBN 80-900-3072-6.

DENJEAN, Alain. *Výuka cizích jazyků v praxi waldorfské školy*. Vyd. 1. Praha: Asociace waldorfských škol ČR, 2013, 177 s. ISBN 978-80-905222-3-7.

DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Výuka cizích jazyků v pojetí waldorfské pedagogiky: se zaměřením na 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011, 173 s. ISBN 978-80-7290-522-5.

GRECMANOVÁ, Helena a Eva URBANOVSKÁ. 1996. *Waldorfská škola*. Olomouc: Hanex. ISBN 80-857-8309-6.

HELUS, Zdeněk a Hana LUKÁŠOVÁ. 2012. *Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení: filozofická východiska a pedagogické souvislosti*. Praha: Asociace waldorfských škol ČR. ISBN 978-80-905222-0-6.

HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002, 254 s., xxiv s. barev. obr. příl. ISBN 80-866-0000-9.

KULLAK-UBLICK, Henning. 2015. Co je waldorfská pedagogika: Ještě spí nebo už pletou? aneb ruce a nohy hlava potřebuje. *Člověk a výchova: Časopis pro waldorfskou pedagogiku*. Frýdek Místek: Kleinwächter, 2015(1), 18-19.

LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner: s autentickými svědectvími a obrazovými dokumenty*. 1. vyd. S.l.: Opherus, 1998, 159 s. ISBN 80-902-6470-0.

MAZLOVÁ, Markéta. 2015. O vzdělávání waldorfských učitelů ve Stuttgartu: Rozhovor s prof. Tomášem Zdražilem. *Člověk a výchova: Časopis pro waldorfskou pedagogiku*. Frýdek Místek: Kleinwächter, 2015(3), 26-35.

POL, Milan. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy?*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 165 s. Věda do kapsy. ISBN 80-210-1097-5.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 1996, 106 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-072-3.

PRŮCHA, Jan. 2000. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8399-4.

RICHTER, Tobias (ed.). *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy: pedagogické pojetí a vzdělávací cíle*. Vyd. 1. Praha: Asociace waldorfských škol ČR, 2013, 361 s. ISBN 978-80-905222-5-1.

STEINER, Rudolf. *Anthroposofie: úvod do anthroposofického světového názoru*. Svatý Kopeček u Olomouce: Michael, 1999, 151 s. ISBN 80-86340-02-3.

TEMPLETON, Alec. a WITH CONTR. FROM ROSE-MARIE HAUF .. [ET AL.]. *Teaching English to teens and preteens: a guide for language teachers with techniques and materials for grades 4-9*. Szeged: Hevesim, 2007. ISBN 9789630621212.

ZUZÁK, Tomáš. *Hledání vztahu jako základ pedagogiky*. Vyd. 2., upr. Hranice: Fabula, 2004, 102 s. ISBN 80-86600-16-5.

Waldorfské školy: Školy a sdružení u nás [online]. In: . 2008 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://www.iwaldorf.cz/>

6. Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor- Eliška H.

Příloha č. 2: Rozhovor- Jitka

Příloha č. 3: Rozhovor- Bára

Příloha č. 4: Rozhovor- Magdaléna

Příloha č. 5: Rozhovor- Eliška M.

PŘÍLOHA Č. 1

Eliška H.

Studentka gymnázia Písek

3. ročník

Věk: 17

Jak se ti líbí na střední škole?

Jsem z toho taková rozpačitá, čím delší dobu tam vlastně jsem. Na začátku se mi tam moc líbilo, bylo to hodně jiné, než na co jsem byla zvyklá, ale postupem času je to takové, že tam chodím, ale není to úplně, že by to byla moje oblíbená škola, že bych vstala ráno a říkala si „Jé já půjdu na gympl, to bude hezké“, to úplně není.

Jak vzpomínáš na základní školu?

No já na ní vzpomínám velmi ráda a vždycky to jsou jenom příjemné vzpomínky vlastně i ve směr a je to zvláštní, většina mých spolužáků vůbec nevzpomíná na základku, nebo že to bylo strašný a já vždycky s mojí kamarádkou, která taky byla tady na Svobodné škole a teď je se mnou ve třídě, tak vždycky jenom vzpomínáme: „No a to jsme byli takhle v Maďarsku na Svobodné škole a to jsme byli tam a tam. Vlastně hrozně milé lidi jsem tady potkala, bylo to hrozně příjemný a teď jak jsem na gymnáziu, tak to docením ještě víc, že to bylo něco krásného, co jsem tady zažila za těch devět let.

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na střední školu, na gympl?

V prvním ročníku se mi to nezdálo tak těžké, ani tak velký rozdíl, nebyl moc velký rozdíl v učení, prostě jsem se musela některý věci učit jinak, trošku, protože učitelé k tomu přistupovali jinak, ale teď mi hodně vadí a zdá se mi to hodně jiné, že naše třída konkrétně nefunguje moc jako kolektiv, že jsou všichni zvyklí, že „kopou jako samy za sebe“ a pak že učitelé mají takové to typické „Vy jste áčko a vy byste měli mít ty výsledky takové, jak to, že tam někdo má tuto známku...“. Tak to jsou takové

věci, co mi vadí a co jsou jiné. Že se k nám přistupuje hlavně jako ke třídě, ne jako k individu. Jak tam má jeden pětku, tak už „kazí vám to průměr celé třídy, musíte si to zlepšit“ a tak podobně.

Když jsi říkala, že se musíš učit trochu jinak, co tím přesně myslíš?

Já jsem byla zvyklá, že nám učitelé hodně látku propojovali. Ve fyzice se propojila s matematikou a s biologii a s různými jinými věcmi. Na gymnáziu je jeden předmět hodně úzce specializovaný a už to žádný učitel skoro nepropojuje. A některé ty spoje si musím v hlavě vytvořit sama, že to je vlastně v reálu tamto a jakým způsobem to funguje. A nebo jsou tam učitelé, kteří chtějí hodně jenom pojmy, úplně je nezajímá, řekněme v dějepise, celkový obraz té doby, ale že chtějí hodně jména, data a časy a na to jsem taky nebyla úplně zvyklá.

Máš pocit, že tě základní škola dobře připravila na střední školu?

Ano, určitě. Já si nemyslím, že bych měla velký problém s těmi věcmi, třeba že bych je neuměla. Pokud se našlo něco, co jsme neprobírali, tak to nebyla rozhodně jenom Svobodná škola, ale jiní lidé z různých škol to také neprobírali. Takže si myslím, že jsme byli jedni z nejlépe připravených lidí v naší třídě.

Liší se podle tebe přístup učitelů na Waldorfské škole a na tvé škole? Ty ses o tom trochu zmiňovala. Napadne tě ještě něco jiného?

To záleží učitel od učitele. Máme tam takové ty typické učitele na klasických školách. Když se člověk dívá na film a je tam škola, tak něco takového, takoví ti učitelé jsou. Pak tam máme jednoho pana učitele, který je moc fajn a který je spíš blíže tomu waldorfskému systému. Teď mě nenapadá nic velmi rozdílného.

Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu třídy na střední škole?

Já myslím, že to nebylo úplně těžké, ale tím jakou máme třídu. Nejsme tam kolektiv ani po dvou a půl letech. Tak jako v prvním ročníku jsem se začala bavit s lidmi z jiných škol. Nebylo to tak, že bych se bavila s celou třídou. A je to tak celkově i teď. Jsou tam spíš skupinky než že bychom se celá třída začlenili dohromady, do jednoho

kolektivu. Ale rozhodně to není tak, že by řešili „ty jsi ze Svobodky, tak s tebou se já se bavit nebudu“. Jsou tam fajn lidé.

Takže na to nějak nereagují?

Spíš učitelé. Máme jednoho pana učitele a ten asi opravdu nemá rád Svobodnou školu, protože ten vždy říká „No ta waldorfská škola zase toto a tamto...“

Vědí spolužáci, o co se jedná nebo ne? Když řekneš, že jsi ze Svobodné školy, mají představu, že tam je trochu jiný styl výuky?

No většinou to mají spojený s tím, že je to zvláštní škola. Pak už neví, co si pod pojmem zvláštní představit. Pro mě je občas složité vysvětlit jim, o co tam jde. Jsem naopak ráda, když se někteří ptají, o co tam jde, proč je to jiné a že rovnou neřeknou: „Tam chodí takoví ti zvláštní lidé.“ Také záleží na člověku. Myslím, že většina lidí o tom ale neví moc a to se týká i učitelů, že mluví o něčem, o čem ale vlastně nic neví nebo ví jenom málo nebo z doslechu.

A většinou mají tedy asi negativní představu?

Spíš zkreslenou.

Které předměty ti dělali po přechodu na SŠ největší potíže a v kterém jsi byla nejúspěšnější?

Musím říct, že mi moc nešla němčina. To bylo proto, že jsem se dostala nějakým omylem do lepší skupiny. Třída se dělila na dvě skupiny na němčinu. Na ty, co jí vůbec neměli a ty, co byli pokročilejší podle testu. Mě se podařilo dostat se do té lepší skupiny a byla jsem s lidmi, kteří byli na ZŠ Beneše a měli němčinu jako hlavní jazyk, takže jí měli mnohem vícrát než já. Mě němčina bavila a docela mi šla. Oproti těm lidem jsem neměla moc šanci, hlavně mluvení mi dělalo problém. Matematika mi také občas dělá problém, ale to je asi tím, že nejsem úplně matematický typ člověka.

A co angličtina, když němčina ti moc nešla?

Angličtina, to pro mě bylo velké zklamání na gymplu, protože my jsme měli pět let nebo čtyři roky rodilého mluvčího z Ameriky, Američana, a já jsem potom přišla do té třídy a tam byla paní učitelka s takovou tou typicky českou angličtinou a já jsem tam tak seděla a říkám: „No, tak jo“ Ona je velmi hodná, což je také mínus v té naší skupině protože tam nikdo moc nedělá a nemáme motivaci a ještě nám v prváku udělala to, že já jsem uměla většinu časů, akorát ona to vysvětlovala znovu, protože jsme opakovali a zamotala mi to tak, že jsem pak musela mít doučování, aby mi to někdo rozmotal. Abych věděla, o co jde. A teď vlastně angličtinu ve škole moc vážně neberu, protože chodím na soukromou angličtinu a tam děláme věci napřed a potom ve škole jenom dělám věci, co tam mám dělat. To není problém, angličtina.

A něco, co ti vyloženě šlo na SŠ? V čem jsi vynikala?

To si nemyslím, já si myslím, že mám víc věcí, které mi jdou. Můžu mít dobré výsledky, když se snažím. Spíš jde o to, jestli se potom snažím nebo nesnažím.

Jaké vztahy byly na základní škole a jaké jsou na nynější SŠ? V čem jsou největší rozdíly a co je stejné?

Na základní škole, vlastně díky tomu, že jsme už od páté třídy hráli divadlo, tak se začala ta třída dávat dohromady při každém nacvičování. V osmé třídě, když jsme nacvičovali velké divadlo, tak jsme ještě jeli do Maďarska předtím a nacvičovali jsme v Maďarsku, což si myslím, že nás hodně stmelilo. Potom jsme fungovali úžasně jako třída a vydrželo nám to ještě do deváté třídy do konce roku. Byli jsme kolektiv. Neříkám, že se tam nevyskytli hádky nebo něco takového, ale vždycky jsme to řešili a byli jsme jeden tým, tak bych to řekla. Teď na střední škole naše třída funguje spíš jako individua, skupinky a není to takové, že bychom byli jedna třída, že by se řeklo: „3. A, to jsou ti, co jsou úplně skvělá třída dohromady jako kolektiv a podobně.“ Hodně lidí se tam podle mě neumí začlenit do kolektivu, aby tím potlačili svojí individualitu. Jsou tam lidé, kteří jsou i hnusní na učitele, což se na základce také nestávalo, že by se našel někdo, kdo by ty učitele záměrně provokoval. A tady je to docela běžné. Jsou takoví učitelé a žáci je skoro vždycky provokují. Je skoro jistota, že se to stane.

Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na tvé škole?

Není to úplně moje myšlenka, ale teď se o tom hodně bavím s mamkou doma, protože vlastně nechápu, proč někteří ti lidé neumí tak fungovat v té škole a neuznávají učitele jako autoritu. Chápu, že každý nemusí mít rád každého, ale že ti lidé jsou ve stavu, kdy si myslí, že ten učitel na ně útočí, že je to nepřítel a že se musí jít proti němu. Občas mi přijde, že ti učitelé i tomu dost přispívají, tomu pocitu, protože, občas se najdou učitelé, kteří opravdu jsou „ A já jsem tady učitel a vy jste ti žáci a já jsem na stupínku nad vámi a vy mě prostě budete poslouchat a neexistuje, že si tady budete projevovat svoje názory nebo že se to bude odvíjet jinak, než já řeknu.“ Což je taky rozdílné, protože jsme byli zvyklí, že učitelé k nám přistupovali jako k rovnocenným. Byli jsme partnery, hodně se nás ptali, jestli to takto chápeme nebo jak bychom to udělali my nebo jak bychom to lépe vysvětlili nebo občas jsme si to vysvětlovali žáci navzájem když to nepochopili od toho učitele a ten učitel to potom jenom doplnil a to se moc teď na gymplu nestává, že by tam byla nějaká větší interakce mezi učitelem a žáky. Pokud tedy ten učitel nemá toho žáka hodně rád a nenadržuje mu a povídá si s ním i po hodinách. Což se mi tedy občas taky stává, protože naše paní učitelka občas chodí na divadlo a občas se tam potkáme, tak si mě vytipovala, občas si se mnou povídá.

Ale ke zbytku třídy nemá tak kladný vztah?

Nemá. Naše paní učitelka na češtinu je klasická paní učitelka, když to tak řeknu. Má oblíbence a lidi, co nemá vůbec ráda a tak se k nim přistupuje. To jsem taky nezažila na Svobodce, že by někdo měl hodně velkého oblíbence a hodně by ho protěžoval a pořád by říkal, že on jenom je dobrý a všichni ostatní jsou špatní.

Když jsi mluvila o tom způsobu výuky, mám to chápat tak, že na gymnáziu je hlavně frontální styl výuky? Já povídám a vy posloucháte? Že tam té interakce tolik není?

Asi záleží hodina od hodiny. Třeba v matematice to je tak, že paní učitelka nám jenom vypráví, píše látku, vysvětluje příklady a nic moc jiného, ale někteří učitelé se

nás snaží zapojit, tím že nám dávají referáty nebo prezentace. Jeden pan učitel s námi dělá takové různé aktivity. Většina třídy to nemá moc ráda, když se má dělat něco jiného než sedět a poslouchat, ale je to dobré oživení. Ale moc lidí to tam nedělá. Je to spíš o suchém výkladu látky. Naučte se to doma případně nebo něco zjistěte.

Pamatuješ si z hodiny hodně nebo je to spíše o samostudiu?

Záleží, jakou mám zrovna náladu, já když poslouchám, tak si potom hodně pamatuji z té hodiny. Z většiny hodin. Ale občas je to tak, že odejdu z té učebny a říkám si „Co jsme to vlastně probírali?“

Na waldorfské škole se nepoužívají učebnice nebo ne tolik. Jak ti vyhovuje používání učebnic teď a jak ti vyhovovalo vedení epochového sešitu?

Já ani teď učebnice moc nepoužívám. Vlastně jenom na jazyky je používám hodně a to je všechno. A ještě na češtinu vlastně. Někteří učitelé ani nechtějí, abychom je používali. V chemii vůbec nemáme učebnici, v dějepise také ne. Vlastně je na nás, jestli je používáme nebo ne. Někteří učitelé to berou jenom jako takové doplnění k hodině.

Takže vlastně výklad, zápis. A jaké je to tedy v předmětech, kde ta učebnice je. Dejme tomu v jazycích. Přijde ti to jako výhoda? Vyhovuje ti to?

Úplně ne, protože mi to máme strukturované tak, že je jedna lekce na jedno téma, je tam slovní zásoba a gramatika. Přijde mi to hodně suché. Děláme tam cvičení na gramatiku, která je v učebnici a v testu je to ještě jiné, jiné použití té gramatiky, jiné možnosti, jak se to dá použít. Ale na slovíčka je to dobré. Neučíme se různá slovíčka, ale jsou vždy k jednomu tématu, učíme se to uceleně. V češtině máme čítanku, bez ní by to nešlo, když děláme literaturu. Na jazyk máme učebnice a ono to vlastně vypadá tak, že nám řekne „jsou to tyto stránky z učebnice, to bude něco z toho v testu, tak se to naučte.“ Takže tu také používám, protože ona nám to nedovykládá nebo nám to dovykládá tak, že to nepochopím a stejně si tu učebnici musím vzít.

Co se týče známkování, na waldorfské škole se neznámkuje a učitelé píší slovní hodnocení. Jaké hodnocení vyhovuje tobě?

Úplně nejvíc by mi asi vyhovovalo, kdyby nás učitelé hodnotili slovně a pak to shrnuli do známky, ale to slovní hodnocení mi přijde velmi důležité, protože když jsou dva různí lidé v té třídě, jeden, který nic nedělá a pak třeba ze zkoušení dostane jedničku jenom proto, že tam něco řekne a ten druhý se učí, snaží se, ale nemá svůj den a dostane dvojku, tak mi to přijde hrozně nepoměrné. Spousta učitelů to říká. Já vím, že nejde říct, že tato jednička je stejně hodnotná jako tahle, ale pořád nám tam nedávají tu zpětnou vazbu proč to tak je a vadí mi to třeba hodně ve slohových pracích, že tam je jen známka. Potom už tam není žádné hodnocení, ani už tam není zhodnocení obsahu. Většinou je ta známka jenom kvůli chybám. Takže je to takové nic neříkající.

Není tedy žádná zpětná vazba, například formou, že by vám k tomu něco řekli? Bývá, nebývá?

V běžných hodinách to nebývá. Když nám učitelé říkají známky, tak je to většinou „Ty tady máš 1, 1, 2, tak je to jednička. Jenom nám řeknou ty známky, co tam máme a neříkají nám tu zpětnou vazbu.“

Jak jsi vnímala slovní hodnocení tady na Svobodné škole? Když si vzpomeneš třeba na vysvědčení.

Bylo velmi zajímavé si přečíst, co si učitel myslí, co vše se skrývá za známkou, když už jsme byli v 8. a 9. třídě, kdy už jsme dostávali známky. Bylo to přínosnější, protože člověk potom věděl, co má zlepšit, na čem má zapracovat nebo co mu naopak hodně šlo, když si to neumí uvědomit sám. Bylo příjemné mít zpětnou vazbu hned. Většina učitelů nám to i říkala i slovně v hodině. Třeba „ty vůbec nepracuješ v hodině, tobě nemůžu nebo bych neměl dát tu samou známku jako někomu, kdo se snaží mnohem víc.“

Je ještě něco, ohledně čeho jsem nepoložila otázku a co tě napadne jako rozdíl nebo něco co pro tebe bylo důležité při přechodu na střední školu?

Velký rozdíl mezi klasickými a waldorfskými školami je, že waldorfské školy mají hodně aktivit, kde se zapojují i rodiče i žáci. Což mi teď docela chybí. Proto chodím na školní akce, co jsou na Svobodné škole. Jsou tam jarmarky dvakrát do roka, hraje se divadlo, pořád se něco děje. Zatímco na klasické škole nebo na gymnasiu si lidé odsedí to, co mají, počet hodin, učitelé to odučí a pak už žádné společné akce nejsou. Jediné, co by bylo možné považovat za akce, jsou maturitní plesy. Ale to bych úplně nepočítala. Taky velký rozdíl byl ve výměnných pobytech. Já jsem byla na základní škole dvakrát v Maďarsku a potom jsem byla v prvním ročníku v Německu se školou a byl to opravdu velký rozdíl. V Maďarsku jsme měli společně s Maďary nacvičit divadlo, trávili jsme s maďarskými studenty mnoho času. Kdyžto v Německu jsme byli na pobytu, němečtí studenti chodili do školy. My jsme měli jiný program. S těmi studenty jsme se ani neviděli, jen odpoledne a to se většina z nich učila do školy, protože psaly testy a byli zkoušení. To bylo takové zklamání také. Pak jsme s kamarádkou vzpomínaly na Maďarsko, kde jsme byli s Maďary pořád a oni se nám věnovali, měli jsme pořád společný program. Bylo to pěkné.

Jste se třídou neustále v kontaktu, po těch třech letech?

Půlka žáků jsme v kontaktu a půlka se od nás distancovala. Moc nás ani nezdraví, když je potkáme. Nebo zdraví, ale je vidět, že nemají už moc zájem se s námi bavit. Ale lidé, s kterými jsme hráli divadlo, to je jádro naší třídy a my se pořád vídáme a víme o sobě, co děláme. Měli jsme jeden sraz. Tam se sešli lidé a bylo to velmi příjemné. Plánujeme další, abychom se viděli.

Moc ti děkuji, Eliško.

Konec

PŘÍLOHA Č. 2

Jitka M.

Studentka středního odborného učiliště Písek

3. ročník

Věk: 18 let

Jak se ti líbí na učilišti?

Je to tam dobré, i když teď tam máme nějaké problémy s mistry. Jedna je dost taková... Prostě, když se naštvě, tak po nás hází krémy, otírá o nás krémy, nebo mě, jak tam modelujeme postavičky, tak mě bez důvodně seřvala, že jsem to nevyodelovala já, i když to nebyla pravda. A mají na nás pořád nějaké připomínky. Ale ve škole je to dobré, tam jsou na nás hodní.

Ty máš praxi a školu?

Sudý týden máme praxi a lichý školu. Může se to střídat.

A v té škole, tam se ti líbí víc? Tam je to v pohodě?

Ano, tam je to v pohodě. Než praxe.

A v té praxi je to horší, tam jsou přísnější?

Ano.

A jak vzpomínáš na základní školu?

Chybí mi to.

Líbilo se Ti tam?

Ano, protože jsem tam měla dobré spolužáky.

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na učiliště?

Smířit se s novým kolektivem, protože ten je trochu jiný, než byl tady na základní škole.

V čem? Když bys je porovнала?

Oni kouří, dovolí si hodně na učitele. Třeba na jednu učitelku, kterou máme na hlavní předmět, si hodně dovolují.

Vyrušují?

Ano vyrušují. A jedna spolužačka, která opakuje první ročník, tak o ní řekla hodně ošklivou věc. To nechci říkat.

A jinak vztahy mezi učiteli a studenty?

Dobry. Jde to. Já se snažím s nimi dobře vycházet.

A ostatní ?

Moc ne. S hlavní vychází, na tu si to nedovolí. Na cizí si to dovolí.

**Takže pro tebe byl spíš horší ten kolektiv, ten byl náročný.
Máš pocit, že tě základní škola dobře připravila na střední školu?**

Ano. Angličtina mi jde dobře. Tady na základní škole mi moc nešla, tady na učilišti mi jde dobře.

Takže ses něco naučila a pomohlo ti to?

Ano.

A ostatní předměty?

Matika také dobré. Tam nemám pětky. Čeština také. Technologie taky. Učitelka říká, že se učím, ale že si to pořád pletu. Že je vidět, že se to učím. Na rozdíl od ostatních, kteří se to neučí.

Jaký byl přístup učitelů tady na základní škole? Jak se tady vycházela s učiteli?

Skvěle jsem s nimi vycházela. To bylo úžasné.

A teď vztahy na učilišti mezi učiteli a studenty?

S třídní dobře vycházím a s ostatními učiteli taky dobře vycházím. Přijde jim, že je vidět, že se učím.

Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu třídy?

Nebylo to snadné.

A v čem to bylo jiné?

Pomlouvali mě, že mám velký zadek a takové věci.

Jsou posmívачní.

Že jsem tlustá a hloupá. A takové věci.

A už se to trošku zlepšilo?

Je to takové stejné. Jedna si na mě pořád dovoluje. A ty ostatní se s tím smířili prostě.

A podařilo se ti tam přece jen s někým skamarádit?

Ano, podařilo. Třeba jednomu spolužákovi v prvním ročníku počmárali mikinu a nalepili na ní žvýkačku. Prostě si na něj dovolovali a schovávali mu brýle.

Takže ty vztahy obecně v té třídě nejsou dobré.

Oni tam řvou a neučí se. Polovina se učí a polovina se neučí, ti na to kašlou.

A ty máš tedy obor cukrářství?

Cukrářka.

Které předměty ti dělali po přechodu na střední školu největší potíže?

Matika.

A na základní škole ti také nešla?

Ne. Ta mi prostě moc nejde.

A které předměty ti naopak jdou?

Angličtina, technologie, suroviny, chemie mi docela jde, odborné perlení, ekonomika a

Vlastně úplně všechno.

V technologii jsem předtím také plavala. Jak si to pletu, tak jsem dostala pětky. Třeba jednou jsem dostala pětku při zkoušení, protože jsem to nedokázala moc popsat. Ale jinak je to tam příjemné. Doporučovala bych. Jak se prostě sejde kolektiv.

O dalším tématu jsme vlastně již mluvili. Jaké vztahy byla na základní škole a jaké jsou na učilišti? Na základní škole jsi říkala, že byly vztahy dobré.

Skvělé.

Jste ještě v kontaktu se spolužáky ze základní školy?

Vždy si uděláme sraz a scházíme se. O prázdninách, jak to jde prostě.

A teď s tou třídou?

Tam je to horší.

Na základní waldorfské škole se učebnice moc nepoužívají nebo spíš okrajově. Teď používáte učebnice?

Málo, málo. Málo učebnic. Jen na češtinu a technologii. Nic ví.

A jak se ti s nimi pracuje?

Dobře. Já to nepoužívám. Paní učitelka nám to vždy povypráví a my si to napíšeme. K tomu učebnici nepotřebujeme. Když třeba chybíme, tak si to z toho opíšeme.

Takže vlastně ty učebnice moc nepoužíváte ani teď. Ta výuka je tedy spíš formou výkladu. Učitelka vysvětluje.

Když něco probíráme. Vždycky nám to diktuje, pak to píšeme Nebo to píše na tabuli.

Jak ti vyhovovalo tady to vedení?

Vyhovovalo.

Na waldorfské škole se neznámkuje, učitelé píší slovní hodnocení. Jak ti to vyhovovalo to slovní hodnocení na základní škole? Jak ti to vyhovovalo, třeba když sis přečetla slovní hodnocení o sobě?

Dobrý.

A bylo to pro tebe jasné?

Tam prostě bylo napsané, co mi šlo a co mi nešlo. Měla jsem třeba problémy s matematikou, tak tam napsali, matematika ti moc nešla, naopak toto ti šlo.

A teď máte klasicky známky? To ti přijde jaké?

Nemám s tím problém. Je to jiné.

A v čem? Jaké to je, když dostaneš jedničku, pětku?

To neumím popsat.

Co ti vyhovovalo spíš?

To slovní hodnocení.

Když řekneš spolužáků, že jsi chodila na waldorfskou školu, jak reagují? Znájí to?

Ne to neznají.

Jak na to reagují? Reagují vůbec na to nějak?

Ne, neznají to. Je jim to jedno.

A co učitelé, reagují na to nějak? Ptají se třeba?

Ne, neptají.

Konec

PŘÍLOHA Č. 3

Bára

Studentka Veterinární střední školy v Českých Budějovicích

2. ročník

Věk: 16 let

Jak se ti líbí na střední škole?

Je to jiné, ale jde to.

Můžeš to rozvést? Co se ti líbí na té škole? Co naopak moc ne?

Baví mě odborné předměty. Líbí se mi, že mám hodně učení najednou. Předtím to bylo tak, že jsem se učila jenom jeden předmět, čtrnáct dní, a teď je to všechno najednou.

Je to náročné tam?

Je to náročné.

Jak vzpomínáš na základku?

No, dobře. Mně se ta škola líbila, byla jsem tam ráda. Bylo to velmi kamarádské prostředí i od učitelů i od žáků, takže mám na to dobré vzpomínky.

Scházíte se ještě se spolužáky za základní školy?

Scházíme se, měli jsme srazy. Nesešli jsme se všichni, ale třeba deset lidí ano. Více jak polovina určitě i s paní učitelkou třídní.

A s učiteli se také občas vidíš?

Občas se vídáme na školních akcích. Tam se s nimi vídáme.

Takže občas zajdeš na jarmark nebo divadlo a tak podobně?

Ano.

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na střední školu?

Navyknout si na změnu režimu. Předtím jsme měli ty dvě hodiny a tam jsme dělali jeden předmět a teď je to tak, že každý předmět je zvlášť, je to úplně přeházený. Předtím jsem se čtrnáct dní učila jeden předmět.

Hlavní vyučování, epochu.

Ano, hlavní vyučování. A teď je to hodně rozházené. Všechno je najednou.

A to ti přišlo náročné se v tom orientovat nebo...?

Spíš si navyknout. Musím se učit všechny ty předměty a občas mi to splývá.

A konkrétně ty předměty, jak byly vyučovány?

Na té základce to bylo lepší v tom, že to ty učitel víc vysvětlili a víc rozvedli. A tady to řeknou, „napište si to a udělejte si s tím, co chcete.“ Je to takový složitější.

A když se třeba na něco ptáte?

To vysvětlí, ale... prostě to bylo lepší na té základce v tom, že ty učitelé měli individuálnější přístup.

Máš pocit, že tě základní škola dobře připravila na střední školu?

Ve většině předmětů ano. Pak jsou nějaké věci, které nám vůbec neřekli a paní učitelka je chce vědět.

A v jakých předmětech?

V chemii. Naše paní učitelka říká třeba, že to máme vědět ze základní školy a já to vůbec nevím.

A ostatní spolužáci z jiných škol to znají?

Tak čtvrtina o tom také nic netuší.

Takže jak kdo.

Ano, tak nějak.

Je ještě něco, v čem tě základní škola dobře připravila?

Třeba prezentaci před lidmi. V tom mě dost škola připravila. Třeba ostatní spolužáci před tabulí kuňkají, neskutečně. Já si myslím, že tím, jak jsme měli ročníkovou práci a referáty, tak nás to připravilo prezentovat se před lidmi.

Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na střední škole?

Určitě, Na waldorfské škole byl víc osobní přístup, individuálně ke každému člověku se snaží...Tady to berou všechno na jednu hromadu, berou nás jako celek a ne jako každého zvlášť.

Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu na střední škole?

Ano.

Takže jsi tam spokojená, jsou tam příjemní lidé?

Ano.

Které předměty ti dělali po přechodu největší potíže a v kterých jsi byla nejúspěšnější? Co ti šlo a co ti nešlo?

Nejúspěšnější asi z biologie, ta mi šla. V devítce málokdo mikroskopoval na základní škole a my ano, takže z toho jsme měli docela plus. A co mi nešlo...odborné předměty. Na to jsem nebyla připravená, ale to asi nikdo.

Ty jsou tam asi těžké, že? Na ně se klade velký důraz?

To ano. Anatomie.

A co třeba jazyky a čeština, matika?

Jazyky, to mi nepřijde, že bychom byli moc připravený. Ale to je tím, že já nejsem na jazyky, nejdou mi.

Jaké vztahy byly ve třídě na základní škole a jaké jsou teď ve třídě? V čem jsou rozdíly a co ti přijde stejné?

Na základní škole i teď na té střední jsme se bavili všichni. Bavíme se všichni a nejsou tam žádné konflikty. Je to hodně stejný. Tady se nehádáme ani na základní škole jsme se moc nehádali.

A silné vazby se tam také tvoří, přátelství a podobně?

Hlavně skupinky. Ta třída je o dost větší.

Kolik vás je teď?

Teď je nás 31. A na základce nás bylo 16.

Tak v tom je asi rozdíl, že?

To ano. Předtím jsem se bavila se všema a teď je to na skupinky.

Na waldorfské škole se nepoužívají učebnice. Jak ti vyhovuje používání učebnic teď, pokud je používáte?

My je moc nepoužíváme právě. Naši učitelé udělají prezentaci a podle toho se učíme. To mi přijde schůdné. A učebnice jsme snad od prvního ročníku ani jednu nepoužili. Maximálně domácí úkoly děláme z učebnic, ale to je to samé jako na papíru.

Takže to není pro tebe nějaká velká změna. Vedení sešitu se liší trochu?

Dělám to pořád stejně a nikomu to nevadí.

Na waldorfské škole se neznámkuje, učitelé píší slovní hodnocení. Jaké hodnocení vyhovuje tobě?

Spíše slovní. Protože takto nám dávají holá fakta. Na základní škole se řešilo, jestli jsme se snažili. I podle toho nás soudili, hodnotili. Tady dají nějaké otázky, zrovna

jednu otázku nevím a dostanu z toho čtyřku. Můžu se trefit úplně špatně. Většinou to umím, ale tu jednu otázku ne a už...

Už je to celý špatně.

Ano.

Je pro tebe ta známka srozumitelná? Máš jasnou představu, jak jsi na tom v tom předmětu?

No, ano. Mám nějakou stupnici hodnocení, takže je to srozumitelné.

Co spolužáci, když jim říkáš, že jsi byla na waldorfské škole na základní škole nebo učitelé, jak na to reagují? Znájí to? Zajímá je to?

Někteří vůbec neví, o co jde.

Myslíš učitelé nebo spolužáci?

Obojí. Někteří říkají, že je to špatná škola, špatný styl vyučování, někteří si to zase chválí. Žáci i učitelé. Třeba naše učitelka na biologii to chválila.

Chválí obecně waldorfské školy nebo přímo tvou připravenost?

Waldorfské školy i tu připravenost. Že o tom vím dost.

A někteří nevědí. A ti co to hodnotí negativně, to si myslela žáky nebo učitele?

Obojí. Ti spolužáci to jsou písečtí a mají zafixované, že waldorfská škola je pro ty, nechci říct postižené, ale prostě oni to tak berou a je to prostě strašně hnusné, přitom ti lidé jsou tam normální, akorát je to jiný přístup.

Takže spíš ti písečtí?

Ti co ví, co je to. Ví, že je to jiný přístup. Třeba mám jednu spolužačku z Písku, tak ta říká, že ta škola je, neříká blbá, ale divná.

Je ještě něco, to ti přijde důležité, nějaký další rozdíl mezi tím, jak jsi pracovala na základní škole, jaké byly vztahy tak podobně? Něco, o čem jsme se ještě nezmínili, co tě k tomu ještě napadne?

Přijde mi, že na té základní škole mi víc fungovala logika. Teď logické myšlení nevím, nějak „vyplo“ nebo nevím. Přijde mi, že od té doby, co jsem na střední, tak mi ta logika nějak nefunguje. Možná je to tím, jak jsme pracovali rukama, i při tom hlavním vyučování jsme něco dělali, taková ta cvičení.

To ti vyhovovalo?

Je to možné. To mi chybí na tu logiku. Ten mozek prostě nezapne.

Že tě to zaktivizovalo trošku.

Ano.

Konec.

PŘÍLOHA Č. 4

Magdaléna Čápková

Umělecká škola v Bechyni, obor keramický design

1. Ročník

Věk: 15 let

Jak se ti líbí na střední škole?

Já jsem tam spokojená. Někdy je to náročné. Navíc je to umělecká škola, v umění se každému líbí něco jiného a je těžké hodnotit. Ale zatím je to v pořádku.

Jak vzpomínáš na základní školu?

Dobře. Mám na to dobré vzpomínky. Je to pořád, jako bych v té škole ještě trochu byla. S rodiči sem často chodím. Zároveň si myslím, že základní škola skončila v pravou chvíli. Byla jsem na základní škole, teď jsem na střední a nemám teď pocit, že bych se chtěla vrátit na základní školu. Skončilo to, kdy mělo a jsem spokojená, ve správný čas.

Na co nejraději vzpomínáš a na co ne moc ráda vzpomínáš?

Ráda vzpomínám na ty různé akce se spolužáky, praktika, tam jsme toho hodně zažili se spolužáky.

Divadelní praktika?

Ano. Divadlo celkově je takové dobré. Ještě teď jako absolventi nacvičujeme.

Takže se dál scházíte v rámci divadelní skupiny?

Ne všichni, jenom někteří.

Je něco, na co nemáš úplně dobré vzpomínky?

Je to takové, že když člověk odejde, tak si špatné vzpomínky vytěsňuje. Ale samozřejmě, že se mi sem občas nechtělo chodit, do školy, člověk je prostě líný. Nebo s některými učiteli jsme se úplně neshodli, pořád jsme si na něco stěžovali, ale teď, když to mám za sebou, tak si člověk řekne: „Proč jsem si na to vlastně stěžoval?“

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na střední školu?

Já nevím, já jsem to prožívala dobře. Myslím, že je to o tom, jestli člověk to opravdu chce studovat. Já to studovat chci, protože mě to baví a zajímá. Já jsem docela čekala, že to bude jiné, takže jsem to měla docela dobré.

Máš pocit, že tě základní škola dobře připravila na střední školu?

Asi ano. Jak v čem.

Napadlo by tě něco, v čem dobře nebo co naopak musíš dohánět nebo na co si nebyla zvyklá?

Dohánět asi ne. Nebyla jsem tak zvyklá doma se tolik připravovat. Nevím, jestli to bylo tím, že to byla waldorfská škola nebo prostě tím, že to byla základní škola, s tím nemám zkušenosti, ale to, co jsem potřebovala, to jsem se naučila v hodině. Maximálně, když jsme měli epochovou práci, tak jsem se předtím na to podívala. Teď se musím v podstatě neustále, častěji na malý test připravovat doma. Musím se víc učit doma.

A to ti vadí nebo cítíš, že je to do jisté míry dobře?

Já nevím. Do jisté míry se mi nechce, protože jsem trochu líná, asi to je potřeba. Občas se mi nechce, ale sednu na to a učím se.

Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na střední škole?

Určitě. Nevím, jestli je to konkrétně tím učitelem, ale teď máme třeba učitele na informatiku a on nedokáže nic naučit. Vůbec to neumí naučit. Neumí to vysvětlit, ani když mám nějaký problém, tak mi s tím nedokáže pomoci, ani to nějak vyřešit. Jeho

nejčastější rada je „Udělej to znova“. Takže je to občas takové těžké, že má člověk pocit, že se nic nenaučí. Je to skoro ztráta času, to je škoda.

A kromě tohoto konkrétního učitele?

Přijde mi, že každý učitel je jiný svět. Máme jednu paní učitelku a ta je úžasná, ta má dobrý přístup, hraje s námi i hry, na angličtinu. Z těch jejích hodin se na to doma nemusím tak učit. Pak máme učitelku na fyziku a ta pořád jen mluví, něco píše na tabuli, vůbec to nechápu. Jak je to ta střední škola, tak je to tak, že je to naše střední škola, naše budoucnost. Zatímco na základní škole se o nás víc starali.

Bylo pro tebe snadné více se začlenit do kolektivu střední školy?

To bylo úplně bez problému, naštěstí. Ve třídě je nás jen devět na oboru. U nás jsou dva obory, ale nás je jenom devět.

Jste pořád v devíti?

Na některé hodiny je nás asi sedmnáct a na některé devět. Je tam keramika a průmyslový design. Jsme jedna třída a máme společně češtinu, matematiku, angličtinu a na oborové předměty jsme jinak.

Jak ti vyhovuje ten kolektiv?

Dobře, bez problému. Jsme samé holky, občas si trochu „lezeme na nervy“. Víím, že někteří kamarádi se báli do Písku, protože tady v Písku je pověst waldorfské školy.

Znají spolužáci waldorfskou školu? Vědí, co to je?

V Bechyni se to naštěstí neřeší. Tam je to úplně jedno, tam jsou lidé z celé České republiky. Nikdo nemá předsudky. Zatím asi jen jedna holka věděla, co to je waldorfská škola. Jinak si myslím, že to spíše neznají.

Když jim to řekneš, zajímá je to?

Já jsem ještě nezkoušela jim to říct. Není to asi důležité.

A co učitelé, jak k tomu přistupují?

S těmi jsem se o tom také ještě nebavila. Jenom s paní učitelkou na angličtinu a ta je příjemná, ta to zná a ví o tom. Jinak jsem se o tom s nikým nebavila. Nikomu nic nevadí.

Které předměty ti dělaly po přechodu na střední školu největší potíže a v kterých jsi nejúspěšnější?

Největší potíže, nevím, občas fyzika, protože v té fyzice je myslím hodně jiný přístup. Na waldorfské škole děláme pokusy a z toho je to mnohem více pochopitelné než když si celou hodinu píšeme vzorečky. S tím mám občas problémy. Je to hodně teoretické. Abychom dělali něco praktického, tak bychom museli mít laboratoře, které nemáme. Přijde mi to na hlavu postavené. Občas i s chemií, to mi přijde hodně podobné. Máme na to totiž i stejnou učitelku.

Co tě nejvíc baví? Co ti nejvíc jde?

To nevím. Hodně mě baví malování na porcelán. Praktické předměty jsou příjemné. I když máme jednoho zajímavého pana učitele, který všechno pořád kritizuje. Mám pocit, že nám potřebuje dokázat, že on je ten nejlepší. Ví, že musí kritizovat, abychom se někam posunuli, ale on jenom kritizuje a nedokáže pochválit.

Jako vás, vaší práci?

Ano. Já s těmi učiteli nemám problémy. Ale ostatní lidé i ano.

Jaké vztahy byly na základní škole a jaké jsou v nynější třídě?

Na základce jsme měli hodně problémy s kluky. Kluci u nás na základní škole se pořád chovali, jako by jim bylo pět let. Nás to vždycky s holkami mrzelo, že se s nimi nemůžeme normálně bavit. Jinak celkově jsme byly takové partičky ve škole. Taky nás bylo mnohem víc. Teď jak je nás málo a jsme samé holky, tak je to úplně jiný kolektiv. V té druhé skupině jsou tři kluci. Na naší škole je hodně cizinců. Dva z těch tří jsou cizinci a s těma se moc nebavím.

Oni neumí česky?

Nějací umí, ale tito moc ne.

Na waldorfské škole se nepoužívají moc učebnice. Jak ti vyhovuje používání učebnic teď, pokud je používáte? Jak ti vyhovovalo vedení epochového sešitu?

My učebnice vlastně zas tolik nepoužíváme. Na angličtinu máme učebnici, to si myslím, že je příjemné, v té angličtina je třeba dělat různá cvičení. To je dobré, že to mají všichni a je to tam napsané. Na češtinu máme jenom čítanku. Na matematiku máme učebnici, ale nemusíme si jí nosit. Celkově učebnice moc nepoužíváme. Na fyziku a chemii učebnici nepoužíváme. Vedení epochového sešitu mi vyhovovalo. Teď dělám to samé, vedu si sešit a z toho se pak učím.

To si vedeš jen ty nebo všichni?

Mají si ho vést všichni, ne všichni si ho vedou. Mají to asi všichni, není to mým osobním přístupem, že bych si ho sama vedla.

Na waldorfské škole se neznámkuje, kromě osmé a deváté třídy. Učitelé píšou slovní hodnocení. Jaké hodnocení vyhovuje tobě?

Mně se líbí to slovní v tom, že ten učitel to opravdu řekne. Víím, co přesně. V podstatě když dostáváme ty známky, tak stejně mi k tomu ten učitel něco řekne, takže vlastně i stačí něco říct, s tím učitelem si o tom můžu promluvit.

Máš pocit, že ti na střední škole dávají zpětnou vazbu?

Když chci. Měli by mi k tomu něco říct, proč jsem tu známku dostala. Takže mě také hodnotí slovně. Slovní hodnocení je dobré.

A je to tak? Když ti dávají známku, řeknou ti k tomu něco?

Mě je to příjemné, když mi k tomu řeknou, proč jsem dostala tu známku. Někdo to neřeší, dostane jedničku a řekne si super, to neřeším. Mě zajímá proč, co bych měla příště zlepšit. Mě osobně by to zajímalo. Ne všichni to říkají. Jen nějací.

A k té známce se nic nepíše?

Ne to ne.

Oni ti to sami řeknou nebo se jich ptáš?

Spíš se jich ptám, když chci něco vědět. Jak kteří, ale spíš se musím zeptat já.

Tebe to zajímá?

Mě to zajímá. Například něco vymodeluji, ten učitel mi to oboduje, oznámkuje a já se zeptám, proč jsem dostala toto, co se vám na tom líbí, co nelíbí. Když vím, co se tomu učiteli líbí a co nelíbí, tak podle toho můžu pracovat.

Jsou ještě nějaké další rozdíly, které tě napadnou? Něco co tě překvapilo při přechodu na střední školu, něco co je pro tebe příjemná změna nebo naopak? Cokoliv, co tě napadne.

Změna je to, že máme ve škole rozhlas.

Ředitel tam něco povídá?

Zástupce. Pak třeba strašně lobují za to, že se každý musí přezouvat. Hrozně to prožívá. Celkově mi to přišlo hodně jiné, protože je to střední škola. Přijde mi, že na základní škole jsme měli víc společných akcí. To se mi třeba líbilo. Ta naše škola, tam není nic v podstatě. Každý rok se někam jezdilo. Tady se také jezdí, ale celkově mi přišlo, že jsme se lépe znali, jako škola. Tady jsme měli každý měsíc měsíční slavnost, víc jsme se potkávali a víc znali. Možná je to tím, že jsem tam byla delší dobu. Ale tam mi to nepřijde tolik. Jistě, že se jezdí na zájezdy. Ale tady jsme se znali tak nějak všichni víc.

KONEC

PŘÍLOHA Č. 5

Eliška M.

Studentka Zdravotnické školy Písek, zdravotnický asistent

1. Ročník

Věk: 15 let

Jak se Ti líbí na střední škole?

Učení je tam sice hodně, ale spolužáci jsou příjemní, učitelé také, takže je to dobré.

Splnilo to tvoje očekávání?

Je to tak dobré, jak jsem to čekala.

Jak vzpomínáš na základní školu?

Na ty spolužáky hodně a také když se dívám na ostatní spolužáky, co chodili na normální školu, tak mi nepřijde, že by mezi námi byl nějaký velký rozdíl. Učení zvládám dobře. Ta škola mě opravdu dobře připravila.

Ještě nějaké vzpomínky na školu, na těch devět let?

Hodně vzpomínám na duhové divadlo. Teď zrovna myslím, jak oni nacvičují a já se učím.

To byl pro tebe velký zážitek?

Krásný. A také ve Volenicích, když jsme byli na jazykovém kurzu, na praktikách.

Co pro tebe bylo těžké po přechodu na střední školu?

Bylo trochu nezvyklé, že jsme už neměli epochy, všechny předměty byly v jeden týden. Například fyziku jsme měli jednou za půl roku, tři týdny nebo dva a teď jí máme tři hodiny týdně. Na to jsem si musela trochu zvykat.

Teď už sis na to zvykla?

Ano. Už se to zaběhlo.

Co ti vyhovovalo víc?

Teď tohle. Protože tu fyziku jsem zapoměla, než byla další epocha. Teď je to pořád a lépe se to pamatuje.

Máš pocit, že tě základní škol dobře připravila na střední školu?

Určitě. Opravdu. Akorát matematikami dělá trochu problém, ale táta mě doučuje, takže se to dá zvládnout, ale ta matematika i na té zdravotní škole je rychlejší, protože nemáme tolik hodin. Jde to rychleji, než by mi bylo příjemné.

Na základní škole ti šla matematika? Bavila tě?

Ne že by mě úplně bavila, ale šlo to.

A v jiných předmětech, přišla sis dobře připravená?

Tam není, co bych si musela doučovat, kromě matematiky.

Liší se podle tebe přístup učitelů na waldorfské škole a na tvé škole?

No to ano. Na základní si s námi učitelé hodně povídali, vysvětlovali nám to do detailů, abychom tomu dobře rozuměli a teď prostě když tomu nerozumíme, tak si to máme sami najít, naučit se to. Ti učitelé jsou tam sice hodní, naučí to, dobře vysvětlí. Ale když něco nepochytím, tak už tam není taková vstřícnost. Už nás berou jako starší a samostatnější.

Bylo pro tebe snadné začlenit se do kolektivu třídy na střední škole?

Ano. Ani jsem nečekala, že to bude tak dobré, protože já mám z takového seznamování docela strach, ale já jsem si zrovna sedla hned dopředu a tam sedí takové holky, jako jsem já a moc si rozumíme, tak je to fajn. Taky se tam bavím s ostatními. Ale někdo se tam chová jinak, než by mi bylo milé. Ale s těmi holkami je to nejlepší.

Jak se cítíš v kolektivu třídy?

Docela dobře. Na základce jsme se znali dlouho a věděli jsme o každém skoro všechno. Tady se známe jen od září. Sice byl adaptační kurz, ale jsou tam takové ty partičky co ječí na celou třídu, a nebo jsou pořád na mobilech a všechno opisují.

A co kolektiv na základní škole?

Nejdřív jsme byli holky kluci, úplně jsme se nesnášeli, ale pak v devítce jsme se už trochu stmelili. Byli tam hádky mezi partami holek, ale jinak jsme drželi pohromadě, myslím si.

Zůstali jste v kontaktu? Vídáš se někdy s někým?

To ano. Třeba jak jsou jarmary, velikonoční nebo se někdy jen tak domluvíme a jdeme sem (do kavárny). Nebo o městských slavnostech jsme spolu.

V kterých předmětech jsi byla po přechodu na střední školu nejúspěšnější a které ti dělaly potíže?

Matematika, to se snažím, Ale máme hodnou paní učitelku, která ví, že pro nás ta matematika není zas tak důležitá. Také mi na vysvědčení vycházel průměr asi 1,6 a dala mi jedničku, protože ví, že to pro nás není tak důležité. Ty všeobecné předměty mi vůbec nedělaly problém. Ty odborné, to se musím hodně učit. Teď se hodně učím stomatologii, tu máme čtyřikrát týdně. Ta je pro nás hodně důležitá. Ale jinak čeština nebo dějepis, to je úplně super. Bez problému. A angličtina také.

Jaké vztahy byly ve třídě na základní škole a jaké jsou v nynější třídě? V čem jsou největší rozdíly a co je stejné?

Na základní škole jsme se znali dlouho, teď se pořád poznáváme. Teď jsme byli na lyžařském výcviku, tak jsme se poznali víc, ale pořád to není úplně ono. Není tam takové to posmívání, vyčleňování, to ne.

V jakém kolektivu ses cítila lépe?

S holkami na základní škole.

Ted' máme ve třídě jen čtyři kluky, takže to není úplně ono. A 30 holek. Je nás 34. Máme společný zájem. Víme, co chceme do budoucna přibližně. Na základní škole to bylo takové, že jsme to moc nevěděli a každý měl na věci jiný názor, chtěl jít jinam.

Ty jsi měla jasno v tom, kam půjdeš na střední školu?

Já jsem uvažovala nad konzervatoří, ale nakonec jsme se rozhodla pro zdravotní školu.

Na waldorfské škole se moc nepoužívají učebnice. Jak ti vyhovuje používání učebnic ted', pokud nějaké používáte a jak ty vyhovovalo vedení epochového sešitu?

Je to dobré, že učitel říká to samé, jako je v té učebnici, takže si toho nemusím tolik psát. Jenom podtrhávám v učebnici. Je dobré, že si mohu odpočinout, protože poznámky si píšeme každou hodinu. Už jsem z toho trochu unavená. Ale zase v tom epochovém sešitě jsme to měli srozumitelně, měli jsme tam všechno důležité. Je to něco jiného, z té učebnice, ale taky se dá na to zvyknout. Ale ty sešity se mi líbily víc.

V čem?

No že jsme tam měli to důležité. V té učebnici jsou nějaké věci kolem, které ani nepotřebujeme. Mě tam třeba i zbytečně matou.

Používáte hodně učebnice?

Jak v kterém předmětu. Třeba na fyziku jsem si musela koupit dvě učebnice, na které jsem ani neotevřela od září. Ale třeba na angličtinu hodně používáme učebnice. Na biologii ani nemáme. Na ošetřovatelství si podtrháváme, když děláme nějaké důležité cvičení. Třeba jak se stele postel, tak si to jen podtrháme a nepíšeme si to do sešitu, protože je zbytečné to mít napsané dvakrát.

Na waldorfské škole se téměř neznámkuje, kromě osmé a deváté třídy. Jak ti vyhovuje známkování nebo jak ti vyhovovalo právě ústní hodnocení?

To známkování teď na střední, ti učitelé se vlastně nezajímají, jak co komu jde, prostě máš tolik bodů, máš takovou známku. Moc se o to nezajímají. Prostě opraví a napíší. To hodnocení písemné, učitel věděl, kdo je na co dobrý a když tam měl někdo nějakou chybu, tak mu to třeba nepočítal, protože věděl, že na něj je to dobré. Teď to nikoho nezajímá, jak co komu jde. Prostě neumíš, tak máš špatnou známku. Na jednu stranu je to dobré pro ty, co se učí a věnují se tomu, že mají dobré známky. Ale těm, co to nejde a třeba se snaží, tak jsou potom z toho smutní. A kdyby bylo to hodnocení písemné, tak by je to potěšilo, zlepšila ses, ale to ten učitel teď nenapíše.

Funguje zpětná vazba, když už je to jen známkování?

Když nemáme plný počet u otázky, tak se můžeme zeptat, co nám tam chybělo. Proč se to tomu učiteli nezdálo. On nám řekne proč a to je všechno.

Musíte vyhledat toho učitele?

Při hodině nám ty testy rozdává, jestli máte nějaké dotazy, tak se ptejte. Tak je to třeba na češtinu. Když píšeme ze stomatologie, tak nám ty testy ani neukáže, rovnou napíše výsledky na internet.

Takže ty testy potom nevidíte?

Většinou ne. Z těch odborných předmětů máme známku napsanou na internetu.

Máš potom pocit, že víš, proč si dostala tu známku, kterou jsi dostala? Je to pro tebe srozumitelné? Co je třeba zlepšit, co jsi nepochopila?

Já mám většinou dobré známky. Když mám dvojku trojku, tak za tím učitelem přijdu, jestli se na to mohu podívat a ten učitel mi řekne, co tam bylo špatně, co se mu nelíbilo. Ale musím tam za ním zajít.

Dělají to většinou i spolužáci?

Ano. Záleží na učiteli. Nějaký učitel nám ty písemky neukáže, jenom řekne „máte známky na internetu“, některý ty testy přinese opravené a projde to s námi, co tam mělo být. Je to učitel od učitele.

Znají spolužáci a učitelé waldorfskou školu, vědí co to je? A pokud ano, jak na to reagují?

Naše paní učitelka třídní právě chodila na Svobodnou školu a její třídní byla paní učitelka Šťastná. Takže „Ty jsi ze Svobodné školy, to je super, já jsem tam také chodila“. Ale jinak nějací učitelé to vědí, že jsme z waldorfské, ale neřekla bych, že by se chovali nějak odtažitě.

Nedávají to najevo? Komentují to nějak?

Ne. Nemají s tím problém.

A co spolužáci?

Trošku jsem jim musela vysvětlit, co se tam dělá, jak se tam učí. Přišlo jim to trochu zvláštní, protože celou dobu byli zvyklí na ten jiný způsob výuky, ale také to berou v pohodě, nekomentují to, neříkají, že jsem nějaká divná.

Většinou to znají? To jsou často Písečtí, ne?

Písek, Strakonice. Většinou ví, o co jde. Ví, že se tam učí jinak, ale třeba neví, co jsou to ty epochy a jak se třeba učí psát, v první třídě velkýma tiskacíma a až ve třetí psacím písmem. To jim přišlo divné, ale nic proti tomu nemají.

Je ještě něco dalšího, co by tě napadlo, co pro tebe bylo zásadní. Něco co tě překvapilo...

Jak tam bylo to hlavní vyučování na Svobodné škole, tak teď je jedna hodina, přestávka, další hodina přestávka, i když tam máme dvouhodinovky, tak je mezi tím ta pauza. A to tam třeba nebylo. Takže jsem se po té hodině mohla odpočinout. A o té přestávce. Odpočinout a připravit se na to další. To tam nebylo, když jsme měli

třeba dvě hodiny matematiky, tak jsem se musela hodně soustředit. Dvě hodiny matematiky, to je na mě moc.

Takže tobě vyhovuje spíš...

Spíš teď co je.

Ještě něco by tě napadlo?

Asi že budeme mít tak hodnou učitelku na tělocvik. Ona ví, že někdo prostě neudělá výmyk na hrazdě, tak ho prostě nenutí, aby ho dělal. Ona hodnotí tu snahu, to je jako na základní škole. I když něco nesplním, tak mi dá tu jedničku, protože ví, že jsem se alespoň snažila. U ostatních, když jim něco nejde, tak alespoň počítá snahu. To se mi třeba líbilo.

KONEC